

PONOVITEV PROTESTA

Proustaško izzivljanje

Aprila 2017 je Predsedstvo ZZB za vrednote NOB Slovenije protestiralo proti nameravanemu koncertu Marka Perkovića Thompsona, znanega po proustaških besedilih svojih pesmi. Protest ponavljamo in se obenem čudimo organom slovenske zakonodajne, izvršne in sodne oblasti, da takšnega koncerta niso sposobni preprečiti.

STRAN 9

Ilustracija: Ciril Horjak

UVODNIK

“Sprava”

Tit Turnšek
predsednik ZZB NOB Slovenije

Vstajajoči klerofašizem nam ponuja tako imenovano »spravo«. Kakšen pa je pomen besede »sprava«? Lepo se sliši. Že France Prešeren je v četrti kritiki Zdravljice napisal: »Edinost, sreča, sprava k nam naj nazaj se vrnejo. Otrok, kar ima Slava, vsi naj si v roke sežejo, da oblast in z njo čast, kot pred, spet naša bosta last.«

Kot spravo torej običajno razumemo končanje nekega spora. Pozabimo prepire, nasprotja, zamere, odpustimo drug drugemu. Kar je bilo, je bilo, oba sva grešila in zdaj greva skupaj naprej kot prijatelja.

Vsaka beseda, vsak pojem ima v različnih družbenih kontekstih različen pomen. Danes ta, rekel bom, »tako imenovana sprava« pomeni poskus izenačevanja izdajalcev lastnega naroda, kolaborantov s fašizmom in nacizmom s tistimi, ki so se v usodnih trenutkih, ko je šlo za obstoj naroda, uprli in v težkih časih okupacije sredi zaslužnjene Evrope ustvarili lastno državo.

Danes bi potomci izdajalcev na vse mogoče načine želeli zaničevanja vredna dejanja očetov in dedov prikriti kot nekakšen odpor proti komunističnemu nasilju, kot državljansko vojno proti nekakšni komunistični revoluciji.

Širijo neverjetne laži o našem narodno-osvobodilnem boju, istočasno pa so jih polna usta »sprave«. Juhant je odkrito povedal, da ne gre za spravo, ampak za rehabilitacijo. »Sprava« je postala nekakšna mantra predsednika države. Rad bi ugajal levo in desno. Hodi na prireditve, ki jih uprizarjajo častilci izdajalcev. Morda išče glasove desnice, da bi po izteku mandata lažje našel kakšen »dober stolček« v Bruslju? Na spomenik v Karlovcih, kjer sta na istem spomeniku spominski plošči partizanom in žrtvam nacifašizma ter izdajalcem, je dal zapisati »Ljubi Slovenci«.

Kakšno je sporočilo vsem naslednjim generacijam? Naj jim rečemo: saj izdaja lastnega naroda ni lepa, ni pa nič hudega, saj smo vsi »ljubi Slovenci«? Imamo tudi gospo, ki bi na vsak način rada postala »slovenska mati sprave«.

Ampak to še ni vse. Imamo tudi »Inštitut za spravo«. Bolj primeren bi bil naziv »Inštitut za razdor«. In kdo ga vodi? Žena enega najzvestejših Janševih pajdašev.

Danes razni klerofašistični propagandisti, Možine, Kocjančiči, Dežmani in njim podobni, blatijo naš boj za obstoj, blatijo partizane. Sovražni govor srečujemo celo med politiki, ki sedijo v parlamentu.

Že dalj časa si prizadevamo za pomiritev. To pomeni pustimo zgodovino zgodovinarjem. Ponosni smo nanjo, ne potvarjamo je. In ne zastupljamo vseh naslednjih generacij, ki nimajo s preteklostjo nič opraviti. Pred njimi so novi izzivi.

MEDGENERACIJSKI DIALOG

Ob 75. obletnici smrti partizana in taboriščnika Dušana Bordona »Bordonovci« na slovesnosti v Sansepolcru v Italiji

Naša šola nosi ime študenta, revolucionarja in partizana Dušana Bordona. 13. aprila letos je minilo 75 let od njegove smrti. Šola se je odzvala povabilu Združenja protifašistov borcev za vrednote NOB in veteranov Koper in predsednika krajevne organizacije iz Sv. Antona Vojka Vodopivca, da se skupaj udeležimo spominske slovesnosti v Sansepolcru v Toskani.

Slovesnosti se je udeležilo 14 članov Združenja ZB Koper, 24 učencev, članov šolskega pevskega zbora, ravnateljica, učiteljica italijanskega jezika, knjižničarka in učitelj zgodovine. Učenci so se poklonili spominu na Dušana in druge s kulturnim programom v obeh jezikih. Šolski pevski zbor je zapel tri pesmi. Prisotne italijanske protifašiste je navdušil predvsem s pesmijo Bella ciao. Oba dneva so nas spremljali predstavniki Vsedravnega združenja partizanov Italije, nas vodili po muzejih in zgodovinskih obeležjih ter nam bili vedno na voljo. Prisoten je bil tudi Lando Cancia, med vojno star šest let, ki je bil očevidec dogodkov.

Dušan je bil med drugo svetovno vojno skupaj z bratom Radom zaprt v različnih taboriščih po Italiji. Nazadnje je bil zaprt v taborišču Renicci blizu Sansepolcra. V tem taborišču je bilo med vojno zaprtih približno šest tisoč Jugoslovanov, večina je bila Slovencev. Več kot tisoč jih je v taborišču umrlo. Ob kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 je veliko taboriščnikov zbežalo v bližnje hribe. Skupaj z italijanskimi protifašisti so ustanovili 23. garibalbinsko brigado Pio Borri, poimenovano po italijanskem študentu in partizanu, ki je 11. novembra 1943 star komaj 20 let padel pod nemški-

in partizanom. 13. aprila 1944 se je v bližini kraja Samprocino, nekaj kilometrov stran od vasi Caprese Michelangelo, pojavila skupina 30 fašistov na tovornjaku in dveh motorjih. Skupina 25 slovenskih partizanov je pod vodstvom Dušana Bordona krenila peš proti fašis-

ranili. Drugi fašisti so poskakali s tovornjaka in se zatekli pod most in v strugo potoka. Partizani so se začeli umikati višje. Fašisti so se razdelili v dve skupini. Ena je sledila partizanom, druga je šla po strugi potoka, ki je dajala zavetje, proti vrhu hriba, da bi zaprli pot partizanom. Ti so se spopadli s prvo skupino fašistov. Spopad je trajal slabe pol ure, zatem pa so se začeli umikati, da jih fašisti ne bi obkolili. Pri nekem kamnitem zidu blizu kraja Samprocino je fašiste s strelji zadrževal partizan Pjotr iz Rusije. Ko se mu je puška zaskočila, mu je priteknel na pomoč Dušan. Med neenakopravnim spopadom s sovražnikom sta bila oba

Udeleženci strokovne ekscurzije na pokopališču v Sansepolcru, kjer je tudi kostnica s posmrtnimi ostanki slovenskih in hrvaških taboriščnikov in partizanov.

mi strelji. Njegovo ime nosi osnovna šola (Scuola Primaria) v Arezzu.

Dušan je postal politični komisar I. čete I. bataljona. Manjše enote te brigade so se večkrat spopadle s fašisti, ki se ob kapitulaciji niso hoteli predati in so pod okriljem Nemcev nadaljevali boj proti protifašistom

tom, da jih zaustavijo. Partizani so na fašiste streljali že od daleč, a jih niso uspeli zaustaviti. Partizani so nato postavili zasedo v hrastovem gozdu nad cesto. Ko je tovornjak s fašisti pripeljal v ovinek v bližini mosta nad potokom, so partizani začeli streljati na fašiste in jih nekaj

smrtno zadeta, drugim pa se je uspelo rešiti. V spopadu je bil ranjen še en partizan, zavlekel se je proti bližnjim hišam in se skril pod kup drv. Kam, niso vedeli niti domačini niti fašisti. Ti so vse preiskali, zbra-

NADALJEVANJE NA STRANI 2

KOMENTAR

dr. France Križanič

Koliko naj zahtevamo nazaj?

Kako se je začelo? V Sloveniji so bančna posojila realnemu sektorju gospodarstva (nefinančne družbe) leta 2010, v obdobju, ko se je po svetovni gospodarski krizi začela gospodarska rast, obsegala povprečno 21 milijard evrov. Slovenski bruto domači produkt (BDP) je takrat dosegal dobrih 36 milijard evrov, bruto poslovni presežek (po domače vsota amortizacije in dobička) pa skoraj 10 milijard evrov. Izvoz je pokrival uvoz in na narodnogospodarski ravni ni primanjkovalo prihrankov. Ob normalni ročnosti terjatev ne bi smelo biti težav z rednim servisiranjem danih posojil. Umik kapitala z medbančnega trga med finančno in gospodarsko krizo leta 2009 je z depoziti v celoti nadomestila država.

V juliju leta 2010 je Banka Slovenije povečala zahtevani količnik kapitalske ustreznosti bank in skupaj z zaostritvijo kriterijev za presojo bonitete bančnih terjatev povzročila postopno zmanjševanje obsega kreditov iz bank v tuji ali domači lasti. Obseg kreditov bank realnemu sektorju gospodarstva je bil iz meseca v mesec manjši. Najnižjo raven, 9 milijard evrov (za 57 odstotkov manj kot julija 2010), je dosegel septembra 2016. Od tedaj stagnira. Maja letos je bil le 300 milijonov evrov višji. Ta proces je potekal v razmerah, ko je imela Slovenija presežek na tekočem računu plačilne bilance. Poslovne banke so začele denar plasirati v tujino ter iz neto dolžnic do tujine za 7,7 milijarde evrov v juliju 2010 postale neto upnice do tujine za 4,5 milijarde evrov v aprilu 2019 (zadnji podatek). Tako se je preko poslovnih bank iz Slovenije odlilo za dobrih 12 milijard evrov kapitala. Da ni sledila globoka gospodarska kriza, je preprečil presežek na tekočem računu plačilne bilance. Gospodarstvo je ustvarilo bankam vzporedni sistem financiranja in kreditiranja.

Naslednje poglavje predstavlja projekt sanacije bank iz leta 2013. Kot podlaga za to sanacijo sta bila uporabljena napoved 3,8-odstotnega upada slovenskega BDP v letu 2014 in še 2,9-odstotnega upada v letu 2015 ter izračunan primanjkljaj kapitala 4,8 milijarde evrov. Terjatve bank so bile na Družbo za upravljanje terjatev bank prenesene z okoli 70-odstotnim odpisom. Na osnovi teh izračunov in predpostavk so bili razlašeni delničarji in lastniki obveznic NLB, NKBM, Abanke in Celske banke, Probanka in Factor banka pa sta bili likvidirani.

Hitro oceno, koliko je Slovenija izgubila z organizirano bančno krizo, podajam na podlagi podatkov o dokapitalizaciji bank in dividendah (zbral jih je Karel Lipnik in jih objavil v časopisu Delo) ter na podlagi podatkov o knjižni vrednosti bank v letu 2011 (letna poročila, objavljena na spletu).

Slovenska država je z dokapitalizacijami v letih od 2011 do 2014 v banke vložila 4261 milijonov evrov. NKBM je država dokapitalizirala s 47 milijoni evrov (2011) ter 870 milijoni evrov (2013), NLB je dokapitalizirala z 244 milijoni evrov (2011), 320 milijoni evrov (2012), 1551 milijoni evrov (2013) ter še KBC plačala 3 milijone evrov kupnine za njegov delež v tej banki. Abanka je bila dokapitalizirana s 348 milijoni evrov (2013) ter še z 243 milijoni evrov (2014). Banka Celje je bila dokapitalizirana s 190 milijoni evrov (2013), Probanka s 176 milijoni evrov (2013) in Factor banka z 269 milijoni evrov (2013).

Z dividendami in prodajo bank je država pridobila 2464 milijonov evrov. Za NKBM je iztržila 250 milijonov evrov (2016), pri NLB je dobila 522 milijonov evrov dividend (2016, 2017 in 2018) ter 779 milijonov evrov kupnine (2018 in 2019). Pri Abanki je dobila 179 milijonov evrov dividend (2017, 2018 in 2019) ter kupnino v vrednosti 444 milijonov evrov (2019). Razmerje med dividendami in kupnino kaže, da je bila prodaja izvedena milo rečeno neracionalno.

S prodajo teh bank je država glede na njihovo knjižno vrednost v letu 2011 skupaj izgubila dodatnih 2027 milijonov evrov. V letu 2011 je namreč knjižna vrednost kapitala v NKBM znašala 436 milijonov evrov, v NLB za 976 milijonov evrov, v Abanki 231 milijonov evrov, v Banki Celje 181 milijonov evrov, v Factor banki 105 milijonov evrov, v Probanki pa 99 milijonov evrov. V knjižno vrednost bank 2011 so že vključene do takrat izvedene dokapitalizacije v vrednosti 291 milijonov evrov, ki jih moramo od skupne izgube odšteti.

Končni rezultat izgube državnega premoženja z razprodajo bank znaša prelinarno 3523 milijonov evrov ali zaokroženo 3,5 milijarde evrov (4261 milijonov evrov – 2.464 milijonov evrov + 2.017 milijonov evrov – 291 milijonov evrov). Gre za prvo in hitro oceno. V tem znesku je odškodnina lastnikom delnic bank (po knjižni vrednosti iz 2011), ni pa odškodnine razlaščenim imetnikom bančnih obveznic.

Vsemu navkljub ima Slovenija še vedno sistemsko banko, NLB, ki je samostojen gospodarski subjekt z razpršenim lastništvom. Znesek 3,5 milijarde evrov pa je okvirna ocena odškodnine, ki bi jo morala Slovenija terjati od Evropske komisije tako zaradi pritiskov (zahtev) po enormni dokapitalizaciji v 2013 kot zaradi pritiskov (zahtev) po hitri in zato poceni prodaji bank, ki so se znašle v tem »kotlu«.

Obseg kreditov bank realnemu sektorju gospodarstva je bil iz meseca v mesec manjši. Najnižjo raven, 9 milijard evrov (za 57 odstotkov manj kot julija 2010), je dosegel septembra 2016

NADALJEVANJE S STRANI 1

li vse domačine, jih zasliševali, jim grozili, a zaman. Nato so fašisti odšli. Ranjeni je po odhodu fašistov izginil v gozd. Nihče ne ve, kdo je to bil.

Rado Bordon poskrbel za pokop brata

Naslednji dan so se partizani vrnili, med njimi je bil tudi Dušanov brat Rado. Padla so pokopali v bližnjem gozdu. Tudi fašisti so se vrnili in spet vse preiskali, a niso ničesar našli. Iz jeze so odpeljali vse mlade fante iz vasi, a jih je rešil vaški duhovnik, saj je fašiste prepričal, naj jih izpustijo. Čez nekaj tednov so se partizani vrnili. Brat Rado in drugi so krsti s trupli Dušana in Pjotra izkopal in ju na pokopališču v bližini kraja Samprocinu pokopali v neoznačena groba. Pozneje so zraven pokopali še truplo partizana Karla Zimpermana, ki je padel 9. julija 1944. Po vojni so na grob postavili spominsko ploščo z imeni.

15. decembra 1973 so v mestu Sansepolcro odkrili spominsko grobnico (Sacario degli Slavi), vanjo so v pocinkanih žarah prenesli posmrtno ostanke 446 padlih in umrlih partizanov in protifašistov, med njimi je bilo 160 žar umrlih v taborišču Rencici. Posmrtni ostanke Dušana so v žari s številko 394. Zgraditev kostnice je v dogovoru z italijansko vlado financirala tedanja jugoslovanska vlada. Na vsaki žari je rdeča zvezda. Na osrednjem mestu pokopališča stoji velik spomenik v obliki bakle, pred njim je na kamnitem bloku v slovenščini in italijanščini napisano, da tu počivajo slovenski partizani. Na drugi strani pa je enak blok z napisom v hrvaščini in italijanščini. Vhod v sakrarij je zaprt z medeninastimi vrati, na katerih so imena in priimki padlih partizanov in umrlih taboriščnikov v Toskani.

Ko so leta 1973 prenesli posmrtno ostanke v Sansepolcro, so marmorno ploščo na podstavku v obliki stebra prenesli k zidu pred vhodom na pokopališče. Čez čas se je plošča prelomila na dva dela in so ju zavrgli za stranski zid pokopališča. Desetletja je veljala za izgubljeno, vse do 14. marca letos, ko je italijanski kolega

Vtisi učencev

Ostali mi bodo lepi spomini na prijazne in modre ljudi, ki so nas pričakali. Prav tako na medgeneracijsko druženje, ki je bilo tudi poučno, in na zgodbo Dušana Bordona, ki se je končala v teh krajih.

Obiskali smo veliko muzejev in spoznali tudi njihovo krutejšo vojno stran.

Navezali smo nove stike in se družili z borci.

Na tem potovanju smo počastili spomin na Dušana Bordona ob 75. obletnici njegove smrti. Mogoče nas ni videl, slišal pa nas je gotovo.

Predvidevala sem, da bo spominska proslava ganljiva, nisem pa pričakovala, da bo toliko ljudi jokalo.

Najpomembnejši del je bil, da smo se s komemoracijo poklonili Dušanu Bordonu in drugim borcem, ki so zaslužni, da imamo danes svojo državo, svoj jezik in da kot narod sploh obstajamo.

Koprski dijaki na mestu, kjer je padel Rado Bordon.

med brskanjem ob stranskem zidu naletel na del plošče. Drugi del sem med brskanjem našel jaz. Italijanski protifašisti in prijatelji so nam obljubili, da bodo obeležje restavrirali in ga vzdali na vaškem pokopališču. Obljubili so tudi, da bodo na kraju, kjer je Dušan padel, postavili kamnito obeležje.

Vaščani se spominjajo dogodkov

Učenci Osnovne šole Dušan Bordon in učitelj Svetlana Tratnik, Zdravko Marenčič in Sonja Hrvatin smo izpeljali spominsko slovesnost v mestecu Sansepolcro, kjer je Dušan Bordon pokopan v kostnici. Na pokopališču so nas sprejeli predsednica ANPI prof. Patrizia Fabbroni, podpredsednik Libero Alberti, član ANPI Mirco Draghi in drugi člani ANPI ter član občinskega sveta Gabriele Marconcini.

Ogledali smo si kraj, kjer je padel in kjer je bil tudi pokopan na vaškem pokopališču, ter tudi spominski park taborišča Rencici, kjer je bil zaprt. Z nami je bila tudi Sabina Petrinja, nečakinja Dušana Bordona.

V času svojega kratkega življenja je bil Dušan Bordon organizator delavskega društva, od leta 1938 do 1940 urednik revije Slovenska mladina, v kateri je objavljval svoje članke in k sodelovanju pritegnil tudi Karla Destovnika - Kajuha. Bil je prostovoljec v študentski brigadi. Živel in deloval je v ilegali, fašistična oblast ga je zaprla v več italijanskih zaporov in taborišč, kjer je, čeprav so se lahko pogovarjali le italijansko, govoril slovensko in bil zaradi tega večkrat kaznovan. Iz taborišč je večkrat pobegnil in bil vedno znova ujet. Tako je bil ob padcu fašizma premeščen v taborišče Rencici. Po pobegu iz taborišča je bil Dušan Bordon v bližnjih hribih soustanovitelj brigade Pio Borri, ki se je spopadala s fašisti. V enem od spopadov je bil smrtno zadet. Tova-

riši so ga pokopali v skupen grob še z nekaterimi padlimi italijanskimi in slovenskimi partizani. Čez nekaj tednov so njegove posmrtno ostanke na željo brata Rada Bordona pokopali na vaškem pokopališču. Po vojni so mu na grob postavili spominsko obeležje.

Spomenik bodo restavrirali

Pred odhodom na ogled kraja usodne bitke, kjer je padel Dušan Bordon, nas je pozdravil prof. Alvaro Tacchini, ki proučuje »partizanstvo«, in prosil, ali bi lahko dobil stik z zgodovinarji na naši Univerzi, posebno z dr. Pirjevcem. Na mestu, kjer smo videli širšo okolico, je nekdanji župan Capreseja prof. Antonio Acquisti opisal, kako so tistega usodnega dne potekali boji z italijanskimi fašisti (salojci). Nato smo pod vasjo obiskali kraj smrti Dušana Bordona, ki je označen z majhnim kamnom brez napisu. Prisotni so bili tudi predstavniki ANPI, župan Capreseja Claudio Baroni (z župansko lento), prof. Antonio Acquisti in nekaj občanov. Po kratkem govoru župana, ki je smrt Bordona in Pjotra označil za herojsko, so učenci zapeli dve pesmi. Nato smo odšli na 500 metrov oddaljeno pokopališče, kjer je prof. Acquisti pokazal, kje je bil Bordon maja 1945 pokopan.

Po izkopu in prenosu posmrtnih ostankov v kostnico leta 1973 so poškodovano ploščo s starega groba postavili pred obzidje pokopališča, kjer je bila do našega obiska. Razbitine smo poskušali sestaviti, kar nam je uspelo, in ugotovili, da je še viden napis. Takoj so vse naložili v avto in župan je dejal, da bodo ploščo restavrirali in postavili na kraj smrti.

Zapiski Zdravko Marenčič, učitelj zgodovine, Sonja Hrvatin, knjižničarka, in Svetlana Tratnik, učiteljica italijanščine na Osnovni šoli Dušana Bordona in Vojko Vodopivec

KOLUMNA

Jože Poglajen

Sejem sovraštva in nevednosti

» I n vedno se med levičarskimi komunajzerji najdejo taki odurni prašičji ksihti, kot je tale grdoba rajgeljca. Ker so krastače pregrde, da bi dobile kakega normalnega moškega oziroma lezbačo kot je tale LGBT prisma upajo, da se med to kamelotrajbarsko muslimansko golaznijo najde kakšna smet katero bi si vzele za istospolne sužnje. Vsakemu levaku, komunajzerju, čefutarju ter seveda musliču se poščijem v usta in na glavo... Kakšna krepka po gobcu takšni navdušeni aktivistki LGBT ter migrantoljubki, oziroma ljubiteljici okupatorjev...«

To je zgolj en za varno anonimnost skrit primerek »svobode govora«, ki jih producirajo uporabniki družabnih omrežij. Ali gre v takih primerih res za uveljavitev svobode govora in svobode kot take, kot vehementno trdijo pripadniki trde desnice? Ni jih malo, ki so prepričani o nasprotnem: da je to sovražni govor. Da bi torej tožilci morali sprožiti sodni postopek, sodišča pa avtorje obsoditi. Do zdaj se tožilci za tovrstne sovražne in praviloma do amena primitivne izpade niso zmenili, češ da ne ogrožajo reda in miru. Toda temu je po več letih takega pišmeuhovskega odnosa varuhov zakonitosti do sovražnega govora naredilo konec vrhovno sodišče. Presodilo je, da ni treba sovražnega govora preganjati le takrat, ko ta povzroči kršitve javnega reda in miru, kajti – kot so zapisali – pregon kaznivnega dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti ne varuje le javnega reda in miru, temveč tudi človekovo dostojanstvo, ki ima v demokratični družbi poseben pomen. Sodba je takoj naletela na proteste desničarskih krogov, češ da se uvaja zloglasni 133. člen kazenskega zakonika nekdanje Jugoslavije, zatira svobodo govora in preprečuje svobodno izražanje mnenj. Za čemer seveda stojijo »tatinski in zločinski komunajzerji«. Spametjo skregana, a tipična reakcija torej.

Kdo so ti sejalcji sovraštva oziroma kaj je tisto, kar jih žene k temu? Da večina njih spada v tabor skrajnih desničarjev, je bolj ali manj na dlani. Žal pri nas kakšnih študij, ki bi vsaj približno odgovorile na to vprašanje, ni. Vsaj ne prepričljivih in ne takih, ki bi bile kaj več od takšnih ali drugačnih »strokovnih« mnenj. V drugih državah je teh več. Tako sta denimo pred dobrim letom Patrick Forscher in Noem Kteily v Chicagu objavila izsledke raziskave o psihološkem portretu desničarjev. Za te alternativne desničarje, kot jih poimenujeta, so drugačni ljudje po barvi kože, vere in svetovnih oziroma političnih nazorov manj vredni in manj razviti, zato je nadvlada superiornih belcev upravičena. Belce na lestvici od 0 do 100 ocenjujejo z 82 točkami, Mehičane z 68, temnopolte s 65, muslimane pa s 55 točkami. Demokratom so prisodili 60, novinarjem 59, feministkam pa 57 vrednostnih točk. Pri nas bi ta lestvica verjetno bila nekoliko drugačna, a sklepna ugotovitev avtorjev, da so ti ameriški desničarji preprosta enodimenzionalna zaostala bitja, ki jih poganjata sovraštvo in nevednost, tudi pri nas ne bi bila zelo daleč stvarnosti.

Tudi o tem, koliko ljubiteljev sovražnega govora dejansko živi med nami, ni nobenih empiričnih podatkov. Zagotovo jih je največ med desničarji, a vsi volivci SDS, NSI, SNS ter še peščice obrobni strank, na zadnjih volitvah je bilo teh nekaj čez 300 000, a zagotovo niso vsi ti ljudje, ki jih poganja sovraštvo, nevednost ali kar oboje. Toda pogled na družbena omrežja daje sicer varljiv vtis, da jih je vendarle veliko. Varljiv zato, ker imajo nekatere stranke organizirano mrežo tviterašev in drugih proizvajalcev ter predvsem prenašalcev tovrstnih sovražnih izpadov, ki ustvarjajo videz enotne množice. Zagotovo bi jih veliko našli med gledalci in bralci medijev z madžarskim denarjem podprtega »imperija resnice«, ki tudi z lažmi, potvarjanji in pretiravanji služi propagandnim potrebam vrha SDS. A tudi tu naletimo na meglo. Podatke o gledanosti Nove 24 TV in njene spletne izdaje kot tudi podatke o nakladi Demokracije namreč skrivajo kot kača noge. Desnici naklonjeni Reporter piše, da se Nova 24 TV po gledanosti še zdaleč ne more primerjati z drugimi televizijami. Še več, da je ne gledajo niti vsi člani SDS, ki naj bi jih bilo okrog 10 000. Tako Reporter. Podobno se ugiba tudi o prodani nakladi glasila SDS, Demokracija. Ta tednik naj bi kupovalo od 4000 do 5000 ljudi.

Upati je, da bo sodba najvišjega sodišča v državi vsaj malo razgnala meglo sprenevedanja države in politike, ko gre za sovražni govor. Ne nazadnje Slovenijo na ukrepanje zoper nedopustno poplavo žalitev človeškega dostojanstva, zmerjanj in groženj na družabnih omrežjih pa tudi v nekaterih javnih glasilih že kar nekaj časa poziva tudi Evropska unija. A saj veste, prva lastovka še ne prinese pomladi. Potreben bo tudi premik v naših glavah.

Desnici naklonjeni Reporter piše, da se Nova 24 TV po gledanosti še zdaleč ne more primerjati z drugimi televizijami. Še več, da je ne gledajo niti vsi člani SDS, ki naj bi jih bilo okrog 10.000.

AKTUALNO

Ponos uporništva

»Boljševički stvor« in »brezbožni fačuk«

Še vedno sem redna profesorica za filozofijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer predavam in hkrati pišem knjige. Eno izmed mojih interesnih področij je tudi filozofija uporništva, to pa me spremlja od zgodnjega otroštva.

dr. Cvetka Hedžet Tóth

Med drugim tudi zato, ker so me kot majhnega otroka na vasi v Prlekiji, kjer sem živela do odhoda v šolo, naščuvani otroci zmerjali, da sem »boljševički stvor«, »brezbožni fačuk«. Ker nisem hodila v cerkev in z njimi, še posebej ko smo bili kje skupaj, pred jedjo nisem molila, to pa tako nisem nikdar, so me celo – kje skriti in potuhnjeni – obmetavali s kamenjem.

Zakaj sem upornica?

Postala sem samorastniško uporna in kljubovala sem njihovi očitni hinavščini, saj so glasno obrekovali, kako sta konjski želodec in popovski žep nenasitna in brez dna, in nekaj ur pozneje hinavsko potuhnjeni šli v cerkev, zakaj, nisem razumela, oni pa mene še manj. Bili so osupli, ker sem vaškega župnika vedno pozdravila, ko sem ga srečala, on pa je meni še bolj prijazno odzdravil. Ko je nekoč izvedel, da v mene leti kamenje, saj je sam videl, da sem imela krvavo roko in podplutbo na obrazu in da me otroci zmerjajo, je njim in njihovim staršem krepko povedal svoje, še celo s prižnice je obsodil to kamenjanje in končno so ljudje prenehali s svojo sveto vojno. Začeli so se mi celo dobrikati, jaz pa sem jim odgovarjala z uporniško prezirljivim molkom, vse do danes.

Ko je desetletja pozneje prišla »demokracija«, so partizanski spomenik iz vasi želeli odstraniti in ga zdrobiti. Tega nisem dovolila, zato smo ga prenesli na pokopališče, kjer je še zdaj. Ko pridem tja, vedno prižgem svečo, počistim okolico in spet so komentariji kot »boljševiki na pohodu« – besedno kamenjanje se nadaljuje. Manj jih je zadnje desetletje, in ko me ljudje vidijo pri spomeniku, nekateri pristopijo k meni in mi naravnost povedo, da čeprav komunistov nekoč niso imeli radi, so pa – ej, to si bili časi – živeli varno in mnogo mnogo bolje. Pogovor nanese na demokracijo, ki jo zdaj imajo, na to jih moram opozoriti, ampak z močjo ljudske prvinskosti mi ti ljudje odvrnejo, da jih ta svoboda spominja na psa s praznim želodcem, ki celo noč laja in tuli v luno, ne da bi od kod priletelo poleno.

Partijski sekretarji so bili nepriemerno boljši kot večina zdajšnjih strankarskih veljakov, ki pri vsakih volitvah novačijo po hišah s sloganom »mi smo ta pravi«, in ljudje mi ogorčeno povedo, kako jih je večstrankarstvo na medčloveški ravni skregalo; ko so priveditve, so celo tam takoj vidne delitve po pravilu »kdor ni z nami, je proti nam«. O spoštovanju drugačnosti in dialoščnosti marsikje ni sledu, pogloblja se sovraštvo, propagandistični odnos do preteklosti ga samo podžiga.

Ne bi bilo dobro, če bi spet zagorelo – in tli ves čas.

Ne sprava, le trenutno premirje

Trenutno premirje je kot prostor, v katerem se kopiči energija sovraštva in pripravljenosti na »obračun«; samo še politična zelena luč je potrebna, pa bo spet mrtvaški ples. Dobra vaška veselica se je nekoč dogajala z merjenjem moči in fantovske pesti so spregovorile vse tja do štihanja, čez kak teden pa smo videli, kako prenapeteži iz oštarije skupaj orjejo njivo. In zdajšnje razmere? Kakršne koli so že, trenutnemu fašistoidnemu všečnemu govorenju je treba vedno znova postreči z določenimi dejstvi.

Ko človek gleda na današnja partizanska srečanja, ki so postala že ljudska, razume srečo vnukov zaradi njihovih partizanskih dedkov in babic. Ponos in nekaj zelo težko opisljivega v tem slovesnem doživljanju dejanj naših prednikov spremlja duha proslav, ki s svojo ljudskostjo prehajajo v nekaj trajnega, kakor vsi miti. Mit namreč osredinja, krepki pripadnost določeni skupnosti, da ta preživi v času, ko vse zgodovinsko konkretno popusti, in narod, ki je enkrat porodil svoje mite, ne izgine iz zgodovine. Mitotvorno je narodotvorno. In ta naš mit se je porodil iz konkretnega zgodovinskega dogajanja in organiziranega ljudskega gibanja, ne pa iz glave kakšne zagrenjene pesniške duše in njenega domišljjskega zagona.

Naš rdeči škof Vekoslav Grmič (1923–2005) je v enem izmed svojih številnih partizanskih govorov izrecno poudaril izjemen prispevek partizanstva v skupnem boju vseh svobodoljubnih narodov glede obsega žrtev, »ki jih sploh ni mogoče ustrezno oceniti. To so morali priznati celo okupatorji, ki zopet niso mogli razumeti takšnega junaštva.«

Po Grmičevem uvidu je partizanstvo prekalilo slovenski narodni značaj in v marsičem spremenilo miselnost slovenskega naroda.

Po Grmičevem uvidu je »partizanstvo prekalilo slovenski narodni značaj in v marsičem spremenilo miselnost slovenskega naroda, tako da ga zares ni mogoče pozabljati ali prezirati«. Kot izrazito pozitivno dejstvo omenja Grmič to, da je nam, Slovincem, partizanstvo dalo »v roke legitimacijo, s katero se lahko s ponosom izkaže v skupnosti narodov, ki so se uprli najhujšemu sovražniku evropske kulture, civilizacije in krščanstva, nemškemu nacizmu. Zato je naravnost blazno in hudičevo delo to legitimacijo kakor koli danes skušati razvrednotiti.«

Poboji v Celju

O tem razvrednotenju zelo zanimivo in vpeto v najnovejše dogajanje pri nas, in to je že skoraj celo de-

Vekoslav Grmič

setletje po Grmičevi smrti, razpravlja Matjaž Kmecl v prispevku z zelo značilnim naslovom Med samozavestjo in samoponizovanjem, kjer ugotavlja, da »tiči v današnjem zavračanju narodnoosvobodilnega boja v imenu ‚demokratičnega‘ in ‚protikomunističnega‘ domobranstva zelo veliko hinavščine in zavrnjenosti – kot da je kadar koli in kjer koli izdajanje domovine in lastnih ljudi veljalo za častno. Zlasti na Štajerskem in na Koroškem so ljudi pobijali zgolj kot Slovence in ne kot komuniste.« Kmecl upravičeno opozarja na poboje v Celju, ko so v Starem piskru leta 1942 postrelili 360 ljudi, in sprašuje, zakaj danes noben slovenski škof ne bere kakšne maše zadušnice tem ljudem, pobitim in pregnanim duhovnikom, zavednim in domoljubnim ljudem, ki so jih okupatorji pobili kot Slovence, in zakaj »zdaj Cerkev dela med svojimi kristjani posmrtno razlike«.

Očitno pri tem odnosu izstopa zelo določena politizacija, kar je najslabše glede preteklosti, saj je tako izpostavljena propaganda, ki ljudi deli. Pride lahko celo do ponovitve tega, kar se je zgodilo v preteklosti in kar se ne bi smelo nikdar zgoditi. Dejanje ponovitve je po navadi še bolj tragično kot prvotni dogodek, sovraštvo se brez potrebe stopnjuje in vsake volitve to samo do skrajnosti izrabljajo.

SVOBODNA B E S E D A je glasilo ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Tit Turnšek, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezičkovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

KOLUMNA

Martin Premk

Zlagani praznik

Ob koncu meseca so se spet vrstile »slovesnosti« ob »evropskem dnevu spomina na žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov«. Kaj je namen teh »slovesnosti«, nam zadosti pove že to, da je glavno »spominsko slovesnost« pripravil obskurni Študijski center za narodno spravo skupaj s Stolnico sv. Nikolaja in Vojaškim vikariatom Slovenske vojske.

Za »dan spomina« je bil umetno in načrtno določen dan podpisa sovjetsko-nemškega sporazuma o nenapadanju oziroma sporazuma Molotov-Ribbentrop, ne glede na to, da je pred tem kopico podobnih sporazumov z nacistično Nemčijo podpisala vrsta »demokratskih« evropskih držav, vključno s Poljsko, Francijo in Veliko Britanijo. Najsrmatnejši med vsemi je bil Münchenski sporazum, podpisan 30. septembra 1938. Takrat sta Velika Britanija in Francija privolili v razkosanje Češkoslovaške, in to s skritim namenom Hitlerju odpreti pot na vzhod proti Sovjetski zvezi. Svoj kos ozemlja si je tedaj prigrabila tudi Poljska, ki zdaj rada igra prvo žrtev tako nacizma kot komunizma. Sicer pa je prvi mednarodni sporazum, ki so ga podpisali nacisti po prihodu na oblast, bil »Reichskonkordat« z Vatikanom, ki je dal prvo mednarodno potrditve nacističnemu režimu. Za »dan spomina na žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov« bi torej lahko določili kar nekaj datumov iz sodobne ali še malo starejše zgodovine, a izbran je bil prav sporazum med Sovjetsko zvezo in nacistično Nemčijo, ker seveda namen tega zlaganega zaznamovanja ni nikakršno »spominjanje na žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov«, ampak le zloraba zgodovine v politične namene oziroma bedna propaganda. Zato se od vseh zloglasnih »totalitarnih režimov« po navadi omenjata in s tem enačita le nacizem in komunizem. Nihče ne omenja drugih diktatorskih režimov, ki so vladali v Evropi pred drugo svetovno vojno, kot so to bili v Horthyjev režim na Madžarskem, režim na Poljskem pod Pilsudskim ali pa diktatura v monarho-fašistični kraljevini Jugoslaviji. Nihče se ne spominja žrtve fašističnih režimov v Francovih Španiji, Salazarjevi Portugalski ali pa v Grčiji pod vojaško diktaturo. Tam so ljudje živeli v fašizmu še dolgo po »zmagi nad fašizmom« oziroma po koncu druge svetovne vojne, pa so to »demokratske zahodne države« mirno dopuščale. Tudi Velika Britanija in Francija, čeprav sta uradno imeli dovoljeno večstrankarstvo, sta bili po drugi svetovni vojni kolonialni avtoritarni sili, ki sta povzročili mnogo žrtve po vsem svetu, dokler njuna kolonialna imperija nista razpadla.

Zlagani dan spomina se osredotoča le na nacizem in komunizem, pa še to ne s prevelikim namenom spoštovati »njune žrtve«, ampak se pri nas osredotoča le na »žrtve komunizma«, predvsem tiste iz leta 1945. Vsi, ki so bili pred tem žrtve fašistov in nacistov ter njihovih domačih plačancev, niso vredni omembe. Očitno se je propagandisti oziroma ideološki boj, ki ga bijejo tako slovenska kot evropska oziroma svetovna desnica, osredotočil predvsem na enačenje nacizma in komunizma. Vendarle pa je treba vedeti, da sta nacizem in fašizem v svojem bistvu zločinski ideologiji, ki temeljita na sovraštvu in nasilju. Komunizem pa to ni, ne glede na vse stalinistične in druge zločine, narejene v imenu komunizma. Če bi že hoteli komunizem enačiti s kakšno drugo ideologijo, ki si želi mir in blaginjo ter enakopravnost za vse ljudi na svetu, bi bilo to lahko morda le krščanstvo, ki ima tudi bogato zgodovino zločinov, pa nas z njimi ne posiljujejo vsak dan kot z »zločini komunizma«. Vendar se takšnih primerjav, ki v zahodni družboslovni znanosti niso redke, slovenska desnica ali Katoliška cerkev izogiba »kot hudič križa«. Ker vse blatenje partizanskega boja in spreobračanje zgodovinskih dejstev ne dajeta želenih učinkov, se zdaj z enačenjem nacizma in komunizma želi celoten narodnoosvobodilni boj označiti za zločinski. Vse to se celo plačuje iz davkoplačevalskega denarja, saj delo Študijskega centra za narodno spravo kot dela Ministrstva za pravosodje plačujemo prav vsi državljani. In to ne prav malo, saj za zaposlene na »študijskem centru« ne velja jo prav veliko pravilniki o znanstvenoraziskovalnemu delu ali znanstvenih nazivih, ampak so si sami sebi podelili prav lepe uradniške plače. A da so tam zaposleni najprej poskrbeli za lastne koristi, je razumljivo, pač tako kot so si domobranci in drugi klečepalzniki med drugo svetovno vojno tudi najprej poskrbeli dobro plačo za svoje umazano delo. Nerazumljivo je, da država dopušča delovanje ustanove, ki ne počne nič drugega, kot poskuša spreobračati zgodovinska dejstva in blattiti zgodovino lastnega naroda. Kako prispeva ta obskurni študijski center k neki nejasni, nezaznavni, nerazumljivi in nemogoči »spravi«, ne more izmeriti prav nobena znanost. Hkrati pa z lažnim izenačenjem komunizma in nacizma, z zanikanjem domobranciških zločinov, z odvracanjem pozornosti od vseh žrtve v letih od 1941 do 1945, z zanikanjem odgovornosti Ljubljanske nadškofije za narodno izdajstvo ter z drugim spreobračanjem zgodovine izdatno pripomore k umetnim delitvam in spodbujanju sovraštva med ljudmi. Če bi ustanovitelji obskurnega »spravnega« inštituta res želeli spoštljiv spomin na vse žrtve, naj najprej pozovejo k opravičilu Ljubljanske nadškofije in tiste slovenske politike, ki so Slovence pahnili v izdajstvo in sodelovanje z nacisti in fašisti. Žrtve njihovega zločina in izdajstva je bilo nepri- merno več kot vseh »žrtve komunizma« na Slovenskem.

Zlagani dan spomina se osredotoča le na nacizem in komunizem, pa še to ne s prevelikim namenom spoštovati »njune žrtve«, ampak se pri nas osredotoča le na »žrtve komunizma«, predvsem tiste iz leta 1945.

AKTUALNO

Osrednje Slovenske gorice 1941–1945

Med odporom in nasiljem

Območje osrednjih Slovenskih goric je spadalo v tisti del okupirane Slovenije, ki ga je leta 1941 zasedla Nemčija. Tako kot drugod na slovenskem Štajerskem je tudi v Slovenskih goricah veljal do potankosti zgrajen nemški okupacijski sistem. Za slovensko Štajersko so nacisti predvideli aneksionizem in raznarodovanje, in to najbolj popolno in v najkrajšem času, ter jo tudi začeli najbolj dosledno izvajati.

V Slovenskih goricah je nemška oblast dokaj zgodaj začela izvajati izgone zavednih Slovencev, zlasti iz Lenarta, od koder so odpeljali npr. lovskega čuvaja Feliksa Ciuho, trgovca Hrastelja in nekatere narodnozavedne pripadnike predvojnege Sokola. Začele so se tudi aretacije, in to že 20. aprila 1941 (kaplan Vodeb, sodnik Cvirn, učitelj Janež, trgovka Bajgot), nato pa zlasti poleti leta 1941. Izgone narodnozavednih Slovencev so zgodaj začeli izvajati tudi na območju Cerkevjenjaka, Svete Ane in Lokavca. Prelom, ki ga je nemški okupator povzročil s svojim okupacijskim sistemom, je močno vplival na vse poznejše dogajanje, tudi na razvoj narodnoosvobodil-

na osnovi narodne zavesti. Nekateri so sestavljali narodnozavedni pripadniki Katoliškega tabora in drugi rodoljubi. Omenjene skupine so poskušale oslabiti učinke nacistične propagande. Pozneje so se člani teh skupin v veliki večini vključili v OF, nekatere skupine pa so se povezale s Slovensko legijo v Ljubljani, a so bile še vedno proti okupatorju.

Prvi odbor OF v Cerkevjenjaku

Narodnoosvobodilno gibanje na območju Lenarta se je sprva razvijalo pod vplivom žarišč odpora na Ptuj (Lacko, Osojnik) in deloma tudi v Ljutomeru (Kuhar, Mikl, Vuk). Prvi odbor OF v osrednjih Slovenskih goricah je bil ustanovljen v Cerkevjenjaku 4. novembra 1941 v Altovi gostilni. Pobudnik je bil partijski sekretar iz Ljutomera Štefan Kuhar. V odboru so sodelovali narodnozavedni Cerkevjenjačani, med katerimi so bili na začetku gibanja odločilna vloga Jožeta Kocbeka in njegove povezave z OF. Okoli njega so se zbrali Lojze Štefanič, njegova sestra Slavica, Franček Vrščič, Jože

Lacko sa po izdaji ranjenega ujeli in ga v ptujskih zaporih hudo mučili, tako da je mučenju podlegel. Francu Osojniku se je uspelo izogniti aretaciji in se je po spletu okoliščin pridružil Ruški četi. Tam je dobil partizansko ime Kostja in je nato postal borec Pohorskega bataljona. Ta ga je pošiljal na teren v Slovenske gorice, kjer je bil na domačiji Franca Krambergerja v Krčevini pri Vurberku izdan in 29. decembra 1942 ubit. Mrtvega Osojnika so Nemci odpeljali na Ptuj, na sedež gestapa in pred zid Brenčičeve hiše, da bi ga videli ptujski nemčurji. Po ustrelitvi Osojnika je policija poročala, da je »v okrožju Ptuj po ustrelitvi vodje bande Osojnika nastopil mir«. Po uničenju slovenskogoriške čete poleti 1942 v osrednjih Slovenskih goricah nastane popolno zatišje narodnoosvobodilnega gibanja.

Prihod Franca Zalaznika - Leona in Srečka Rojsa - Nika jeseni leta 1943 na območje Voličine pomeni nov začetek odporniškega narodnoosvobodilnega gibanja z ustanovitvijo odbora OF oktobra 1943 v Lenartu. Največji razmah doživi narodnoosvobodilno gibanje v drugi polovici 1944, kar traja vse do osvoboditve. Značilnost narodnoosvobodilnega gibanja 1941–1945 na območju osrednjih Slovenskih goric je pojav četnikov (oddelki kraljeve vojske v domovini), in to čeprav je bila ena od posebnosti narodnoosvobodilnega boja na slovenskem Štajerskem in v Slovenskih goricah ta, da ni bilo kvizlinških oddelkov v pomembnejšem obsegu. Nemška zasedba ni omogočala legalizirane ali tajne organiziranosti. Vermašft Štajerske domovinske zveze kot največjo polvojaško formacijo v tej pokrajini pa je organiziral okupator, sam in v skladu s svojimi političnimi nameni. Iz Ljubljane je bilo nekaj poskusov organiziranja »bele garde«, vendar se je le na manjšem območju Slovenskih goric (del Lenarta, Benedikt, Sveta Ana, del Jurvovega Dola in Svete Trojice, Malečnik, Dragučova) in na Dravskem polju oblikovala pomembnejša skupine četnikov Jožeta Melaherja - Zmagoslava, ki so januarja 1945 sklenili sporazum z Nemci.

Tudi vojaška mobilizacija

Okupacijske oblasti so v Slovenskih goricah izvajale tudi vojaško mobilizacijo. Z območja UE Lenart je bilo prisilno mobiliziranih veliko mož in fantov (ocenjujemo, da več kot 500). Že leta 1942 je namreč začel veljati nemški zakon o vojaški obveznosti (celo z veljavnostjo za nazaj). Mobilizirali so letnike od 1908 do 1929. Na območju UE Lenart je tudi primer mobilizacije letnikov 1905 in 1907. Največ mobiliziranih je bilo leta 1943 in 1944. Številni so končali na frontah pri Stalingradu, na Siciliji, v Afriki in Franciji. Precej jih je med dopusti dezertiralo, večina se jih je skrivala, nekaj se jih je pridružil partizanskim enotam na Kozjaku in Pohorju. A več je bilo tako imenovanih »skrivačev«, saj zveze s partizanskimi enotami niso najbolje delovale in tveganje je očitno bilo preveliko. Zato so dezertirali ostajali v skrivališčih vse do konca vojne in s tem tvegali tudi življenje družin, pri katerih so bili skriti.

dr. Marjan Toš

Spomenik na kraju prvega oboroženega spopada z okupatorjem v Stanetincih pri Cerkevjenjaku (Foto: Marjan Toš)

nega boja. Drugače kot na italijanskem zasedbenem ozemlju je nemški okupator popolnoma odstranil ves dotedanji jugoslovanski upravni aparat in ga zamenjal s svojim, spremenil upravno-politično razdelitev pokrajine in tudi pri tem upošteval svoje narodnopolitične interese, uničil slovenske strokovne, cerkvene in druge organizacije. V šolah je učni jezik postal nemščina, ustanovljali so nemške vrtnice in organizirali jezikovne tečaje za podeželsko prebivalstvo. Odstranjeni so bili vsi slovenski napisi, ponemčena so bila krajevna imena, celotno okupacijsko območje je začelo dobivati nemško lice.

V osrednjih Slovenskih goricah je okupacijska oblast naletela na ugoden odziv, ne samo zaradi skrbno vodene propagande še pred okupacijo, ampak zlasti zaradi izrazito neugodnih gospodarskih in socialnih razmer na tem podeželju. Delu prebivalstva, zlasti nezaposlenim in viničarjem, se je v prvih mesecih okupacije izboljšal socialni položaj, precej se je izboljšala prehrana na podeželju, zato oblast ni izzvala nejevolje prebivalstva. Uporniško (narodnoosvobodilno) gibanje na območju Lenarta v Slovenskih goricah ni bilo vselej in v celoti organizirano, zlasti ne na začetku, ko so uporniške skupine nastajale tudi spontano in sprva niso imele povezav s KPS in OF. Na območju Voličine je nastala skupina »Viktorija«. Takšne in podobne uporniške skupine so v Slovenskih goricah in na celotnem slovenskem Štajerskem nastajale

Paluc, Klement Lievalt, Lojze Šafarič in Janez Čeh, ki pa je v nadaljevanju odigral precej nečedno vlogo. Bil je namreč sodelavec gestapa in vrinjen v cerkvenjaško skupino ter po njegovem nalogu tudi v Slovenskogoriško četo, v katero je vstopil junija leta 1942. Začetki narodnoosvobodilnega gibanja so bili izredno tvegani, saj je nemška oblast delovala do potankosti, policija pa je uspešno nadzorovala vse dogajanje. V tem obdobju okupatorjevo nasilje še ni pokazalo pravega »obrazca«. Razmere so se kmalu povsem spremenile, in to zlasti po 14. juliju 1942. Takrat je skupina Franca Osojnika v Stanetincih napadla dva nemška žandarja na motorju. Žandarja sta bila ubita, motor pa zažgan. Osojnikovi borci so jo odnesli brez prask. Dejanje je dvignilo na noge ves policijski in varnostni aparat v bližnjem okraju na Ptuj in začel se je val aretacij Cerkevjenjačanov (Anton in Štefanija Fekonja, Marija Markovič, Franciška Šafarič, Konrad Čeh, Anton Topolovec, Ivan Feldhofer in Emilija Toplak). Nemci so kmalu aretirali še preostale sodelavce OF in jih zaprli v koncentracijska taborišča, nekaj pa ustrelili kot talce (Emilija Toplak, pa tudi Janez Čeh, sicer borec in eden od izdajalcev Lackove čete in Jože Kocbek, ki je bil ustreljen v Mariboru že 2. oktobra 1942). Novi udarec gibanju je bil padec Slovenskogoriške - Lackove čete 8. avgusta 1942 v Mostju pri Juršincih. Četa je bila izdana, padli so vsi borci razen Jožeta Lacka, Franca Osojnika in Mirka Reša.

OBLETNICA

Po poteh Titovih partizanov

75. obletnica
desanta na Drvar

24. maja 1944 je bil sončen dan, vse je bilo v cvetju. Mladi iz Drvarja in okoliških vasi so se skupaj s člani partije in skojevci že več dni pripravljali na veliko slovesnost v čast Titovega rojstnega dne. Gledališka skupina 3. krajiške proletarske brigade je vadila bogat kulturni pro-

la nad kotlino in začela odmetavati smrtonosni tovor. Vračala so se v valovih, tla v Drvarju so se tresla, odmevale so eksplozije, povsod se je dvigal dim, plameni pa so požirali hiše in tovarne. Protiletalski mitraljezi na Šobića glavici in na Gradini, ki so se jim pridružili še borci s pu-

Polaganje venca v spominskem parku v Jasenovcu

gram. Glavna ulica je bila počiščena, sledovi prejšnjih bombardiranj odstranjeni, na njej je bilo polno sprehajalcev, saj so v mesto od vsepovsod prihajali borci partizanskih enot.

Borci, ki so imeli za sabo boje na Kozari, Neretvi in Sutjeski. Spominjali so se hudih preizkušenj in se hkrati veselili slavja naslednji dan. Tito naj bi zbrane nagovoril na velikem ljudskem zborovanju. Ves ta čas so marljivo delali tudi v krojaški in čevljarški delavnici: za Tita so šivali novo maršalsko uniformo in izdelovali nove škornje. Zvečer so v dvorani Doma kulture ljudem predvajali dokumentarne filme ...

Medtem so se nemške desantne enote že pripravljale na napad in ljudem v Drvarju vsilile eno najbolj krvavih bitk v narodnoosvobodilni

škami, jim niso bili kos. V Drvarju je vrelo kot v kotlu. Bombnikom so se pridružila spremljevalna lovska letala in z mitraljezi kosila ljudi, ki so bežali proti bližnjim gozdovom. Sledila so transportna letala, ki so za sabo vlekla jadralna. Prikazali so se padalci in bili ob pristanku na tleh takoj pripravljeni na boj. Titovi borci so spoznali, da gre zares. Tito se je s sodelavci umaknil v pečino nad Uncem. Branili so jo borci iz njegovega spremljevalnega bataljona. Tito se je s sodelavci spustil v strugo potoka in se umaknil na Gradino, od tam na Podove in nato na Vis.

Po 75 letih je Drvar drugačen. Ljudi na glavni ulici skorajda ni, nikjer ni čutiti pravega veselja, zapuščeni tovarniški obrati so videti, kot da se je desant končal šele pred nekaj dnevi. K temu zagotovo pripomore

Utrinek iz Drvarja

vojni. Operacijo so Nemci poimenovali Skok šahovskega konja, njihov cilj pa je bil obglaviti vodstvo jugoslovanskih partizanov – ujeti ali v skrajni sili ubiti vrhovnega komandanta, tovariša Tita. Zgodaj zjutraj 25. maja sta nad Drvar prileteli izvidniški letali. Stražarji so sicer sprožili preplah, a so ga, potem ko se letali nista vrnila, tudi preklicali. Kmalu zatem so vrhovnemu štabu iz Bosanskega Petrovca sporočili, da leti proti Drvarju eskadrilja nemških letal. Čeprav je Tito sodelavce o tem obvestil in so ti sprožili preplah, so ljudje v Drvarju še mirno spali, ko so letala prilete-

tudi specifična administrativna ureditev občine.

Pa je Titov Drvar, mesto heroj, ki si je ta naslov zaslužil tudi zato, ker se je 27. julija 1941 tu začel oborožen upor v BiH proti kvizlinški NDH in je tu nastalo osvobodeno ozemlje, t. i. Drvarska republika, po osvoboditvi leta 1945 živel drugačne čase. Pred razpadom Jugoslavije leta 1991 je v občini živelo skoraj 18.000 ljudi in vsi so imeli delo. Cvetela je industrija, predvsem lesna, pa tudi tekstilna in strojna. K razcvetu je svoje prispeval še spominski kompleks »25. maj«. Našteli so celo po 190.000 obiskov na leto, zdaj jih je

največ 15.000. Domačini verjamejo, da bo park, simbol protifašističnega boja, turistično spet zaživel ter mesto in celotno območje predstavil svetu v lepši luči. Obnovili so že del muzejskih vsebin in oživili nekdanji turistični krajo. Sem spet prihajajo ljudje iz vseh držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije, med njimi je zagotovo največ Slovencev; prihajajo pa tudi turisti iz številnih drugih evropskih držav. Zanima jih predvsem Titova pečina, obiščejo pa tudi zgodovinski in etnološki muzej. Nekdanja bogata muzejska zbirka je bila med zadnjo vojno žal uničena oziroma pokradena. Obiskovalci se najdlje zadržijo ob repliki Titove maršalske uniforme. Originalno so leta 1944 zaplenili nemški padalci in jo odnesli v Nemčijo kot dokaz, da so Tita »likvidirali«. Pozneje so jo muzeju sicer vrnili, a je skupaj s številnimi drugimi predmeti izginila med vojno 1992–1995. V okviru muzejskega kompleksa deluje tudi Združenje žena Titova pečina, ki obiskovalcem ponuja značilne domače ročne izdelke, pa tudi drnjljevo žganje ter sok in marmelado iz drnjlj. Miroslava Galič iz Združenja pravi, da je drenovo žganje skupaj s Titom postalo njihov zaščitni znak.

25. maja letos je Drvar vsaj za nekaj ur oživel. Na glavni ulici, na Titovi, smo se že dopoldne srečevali z ljudmi, tovariši iz BiH, Srbije, Hrvaške in Črne gore, ki so se prišli tako kot mi poklonit spominu na našo ne tako davno skupno zgodovino. S protifašisti in somišljeniki smo se skupaj poklonili spominu na padle med desantom in narodnoosvobodilnim bojem, žal ob ruševinah nekdanj mogočnega spomenika. Venec je v imenu ZZB za vrednote NOB Slovenije k spomeniku položila Valerija Skrinjar Tvrz, slovenska partizanka, novinarka in pisateljica, ki je po vojni večino svojega življenja preživela v Sarajevu. Na osrednji prireditvi z bogatim kulturno-zabavnim programom je navzoče v imenu naše delegacije tudi pozdravila in recitala svojo pesem Obljubljena dežela, protest proti nacionalizmu. Prireditve se je začela s pozdravnimi besedami mlade in obetavne drvarske županje Dušice Runić, ki je poudarila pomen 25. maja za zgodovino »naroda, ki se bori proti fašizmu«. Na novi fašizem, ki v spregi s kapitalizmom čedalje više dviga glavo po vsej Evropi, pa je z odločnimi besedami spomnil predsednik Zveze antifašistov in borcev BiH (SABNOR BiH) Sead ulić. Drvar so med prireditvijo preletavala letala Aerokluba iz Prijedorja, s ploščadi nad Titovo pečino pa so se spustili jadrlni padalci. Posebno razpoloženje je s svojim prihodom in pesmijo na ustih ustvarila pohodna enota slovenskih planincev in članov borčevske organizacije iz revirjev, imenovana »Karel Destovnik - Kajuh«. Do prizorišča se je od Podov spustila po Titovi stezi, na njenem čelu pa je slovensko zastavo z zvezdo nosil Jani Flis. V bogatem kulturnem programu so nastopili otroci iz vrtca in člani AKUD Mira Lukač, svoje plese pa je predstavila tudi folklorna skupina iz Travnika.

Na poti v Drvar smo se ustavili tudi v Jasenovcu in na Kozari in se znova prepričali, kakšno zlo sta fašizem in nacionalizem. V Jasenovcu smo k Cvetu Bogdana Bogdanovića v imenu slovenskih taboriščnikov položili venec v spomin in opomin, v pietetni tišini pa smo se poklonili tudi žrtvam na Kozari in v njihov spomin položili venec k veličastnemu spomeniku na Mrakovici.

Aleksandra Jankovič

V SLIKI IN BESEDI

Bukovo:

V Bukovem, vasi pod Kojco na prehodu iz doline Idrjice v Baško grapo, je bila 2. junija slovesnost v spomin na padle borce brigade Garibaldi Natisona. Borci so po nemški ofenzivi decembra leta 1944 iz Trnovskega gozda preko Čepovanske planote po zasneženih poteh prišli na Šentviško planoto in v hladnem jutru 21. januarja 1945 so prispeli v vas Bukovo. Tu so jih v zasedi presenetili Nemci in domobranci. Dogodila se je tragedija in padlo je 24

borcev. V spomin nanje vsako leto pri spominskem obeležju na Bukovem KO ZB Cerčno pripravijo slovesnost. Poleg domačinov, praporščakov in članov ZB so vsako leto prisotni tudi člani ANPI - VZPI iz Čedad. Govornik Vojko Hobič je poudaril, da je bilo potrebno v vojni sodelovanje, kot ga je treba krepiti tudi v miru, saj smo tako lahko močnejši. Še posebno zdaj, ko se v Evropi znova razrašča ksenofobija, populizem in nacionalizem. Navzoče je pozdravil Elio Nadalutti, predsednik ANPI Čedad, ter se zahvalil za negovanje spomina na padle in skrb za spominsko obeležje na Bukovem. Srečanje se je nadaljevalo v gasilskem domu na Bukovem. Besedilo: Vojko Hobič, foto: Luciano, Čedad

Dolž:

S skromno prisrčno slovesnostjo smo se na Dolžu tudi letos spomnili priljubljenega komandanta Cankarjeve brigade, Alojza Dragana, ki je padel v boju malo pred osvoboditvijo, rojen in pokopan pa je v tem kraju. Spomnili smo se tudi komandanta I. bataljona Cankarjeve

brigade Zdravka Firma ter njegovih štirih borcev in bolničarke, ki so 1. aprila 1944 padli na Selih pri Zajčjem vrhu.

Slovesnost je potekala na urejenem prostoru ob pokopališču. Tam so bili razvrščeni prapori borčevskih združenj in organizacij ter Skupnosti borcev Cankarjeve brigade. Zraven se je postrojila Novomeška četa spominskega Gorjanskega bataljona s poveljnikom Ivanom Petančičem. Navzoče je pozdravil novoizvoljeni predsednik KO ZB Stopiče Zoran Župevc. Bogat in zahteven kulturni spored so izvedli učenci in učenke podružnične Osnovne šole Podgrad pod mentorstvom Helene Lukman. Recitaciji sta dodali še »partizanka Breda« iz Novomeške čete in Marjetka Hren.

O življenju in smrti Alojza Dragana ter o bojih 1. bataljona Cankarjeve brigade v okolici Dolža na začetku aprila leta 1944 je spregovoril Boris Hren iz Skupnosti borcev Cankarjeve brigade. Predsednik te skupnosti Dušan Hren pa je z delegacijo obiskal grob Alojza Dragana na pokopališču in položil venec k spomeniku padlim za svobodo.

Slovesnost sta pripravili ZB NOB Novo mesto in Krajevna organizacija ZB Stopiče, vodil pa jo je Aleš Kirn.

Besedilo in foto: Stojan Pertovt

Kropa:

Krajevna organizacija ZB NOB Dobrava - Kamna Gorica je ob 77. obletnici smrti narodnega heroja Staneta Žagarja pripravila pohod od spomenika do spomenika. Startali smo 23. marca ob deveti uri iz Krope spred nove informacijske table v Kotlu oziroma spred spomenika NOB, prvega na naši poti.

Takoj na začetku je Miran Hladnik povedal nekaj o spominskih obeležjih na območju Krope in Jelovice. Del spretnejših se je nato za kratek čas oddvojil in obiskal spominsko ploščo Blažu Ažmanu, ki zaradi svoje lege na hudi strmini desno od poti zahteva malo več plezalskih veščin. Vzpon do Vodiške planine smo popestrili z živahnim pogovorom. Po dobri

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

V SLIKI IN BESEDI

uri razvajanja na Vodiški planini (oskrbnica Hajdi nas je pogostila s posebno, prav za nas spečeno pogačo) smo se vračali mimo dveh spomenikov nad kamnolomom, mimo kmetije Miklavžovec, mimo Osnovne šole Lipnica z doprpnim kipom našemu heroju Žagarju, mimo spomenika desetim talcem na križišču v Lipnici in nazaj do izhodišča v Kropi.

Naredili smo si zelo lep dan, na srečo pa je bilo tudi vreme na naši strani. Bilo nas je 22 udeležencev.

Besedilo in foto: Mira Hladnik

Vogrsko:

Ob 30. obletnici smrti pomembnega družbenopolitičnega delavca na Primorskem Julija Beltrama-Janka je Krajevna organizacija ZB Vogrsko v sodelovanju z Območnim združenjem borcev za vrednote NOB Nova Gorica 13. aprila 2019 na Vogrskem pri Novi Gorici pripravila okroglo mizo, na kateri so sodelovali zgodovinar **dr. Branko Marušič**, nekdanja generalna konzula v Trstu **Jože Šušmelj** in **Štefan Cigoj**, predsednik TIGR-a **dr. Savin Jogan**, nečakinja in zgodovinar **Vlasta Beltram** in sin **Peter Beltram**.

Pred približno 80 poslušalci so opisali življenjsko pot človeka, ki je pomembno zaznamoval politično dogajanje med vojno in po njej na Primorskem. Tovariš Janko se je rodil 5. maja 1913 na Vogrskem, v vasici, ki se je vpisala v slovensko zgodovino kot kraj, kjer je bil po kapitulaciji Italije septembra leta 1943 ustanovljen Pokrajinski narodnoosvobodilni svet. Član tega sveta bil tudi Julij Beltram. Po vojni je bil sekretar okrožnega komiteja komunistične partije Julijske krajine za Goriško okrožje (Cona A). Po uveljavitvi pariške mirovne pogodbe

leta 1947 pa je postal politični vodja v koprskem okraju v coni B Svobodnega tržaškega ozemlja. Po priključitvi tega ozemlja k Sloveniji 1954 se je preselil v Ljubljano, kjer je do upokojitve opravljal vrsto pomembnih političnih funkcij. Napisal je več člankov in razprav ter tri knjige: *Tukaj je Jugoslavija*, *Pomlad v Istri: Istrsko okrožje cone B Svobodnega tržaškega ozemlja 1947-1952 in Vogrsko v ogledalu časa*. Umrli je leta 1989 v Ljubljani, pokopan pa je v rodni vasi Vogrsko. Okroglo mizo je vodila Vladka Gal Janeš iz občine Renče - Vogrsko, pokroviteljice okrogle mize.

Besedilo in foto: Miloš Ložič

Postojna:

Občina Postojna praznuje 23. aprila občinski praznik, in sicer v spomin na dogodek iz druge svetovne vojne, ko so v noči z 22. na 23. april 1944 v Postojnski jami diverzanti Vojkove brigade zažgali bencin. V Postojni so občinsko praznovanje letos sklenili 28. aprila s spominsko slovesnostjo ob 75. obletnici požiga bencina v Postojnski jami. Slovesnost je bila tokrat zaradi slabega vremena v prostorih restavracije Pivka jama. Udeležence slovesnosti sta pozdravila predsednica KO ZB NOB Postojna **Katja Vuga** in župan Občine Postojna **Igor Marentič**, sledil pa je nagovor **Pawła Czerwińskiego**, veleposlanika Republike Poljske v Sloveniji, ki je z delegacijo položil tudi venec k spomeniku poljskemu vojaku Tadeuszu Sadowskemu - Tomu. Slavnostni govor je imel zgodovinar **dr. Martin Premk**. V svojih mislih in pogledih je večplastno in širše osvetlil preteklost in sporočilno pomenljivo poudaril segmente naše zgodovine v drugi svetovni vojni, hkrati pa je realno in kritično predstavil tudi sedanost, ki vse prevečkrat pozablja temelje, na katerih smo Slovenci kot narod obdržali svojo identiteto. Spregovoril je tudi o potvarjanju zgodovine.

Podpredsednik ZZB **Marjan Križman** je ob tej priložnosti podelil zlato plaketo ZZB NOB Slovenije 94-letnemu domačinu **Jožetu Hladniku**, nekdanjemu partizanu in vezistu, za vse zasluge in delo pri ohranjanju vrednot NOB, ki jih je zvesto opravljal desetletja. V kulturnem programu je zapel Moški pevski zbor Izola pod vodstvom Antona Baloha, z recitacijami sta

nastopili učenci Osnovne šole Anton Globočnik in z glasbeno točko Vanda Turk. Spominsko slovesnost sta pripravila Združenje borcev za vrednote NOB Postojna in Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Postojna v sodelovanju z Občino Postojna. Organiziran je bil tudi pohod do Črne jame, ki se ga je udeležilo dvajset pohodnikov.

Katja Vuga

Celje:

Člani KO ZB za vrednote NOB Center Celje in Rdečega križa Center Celje smo se 4. junija udeležili izleta v Pivko in na grad Prem. Po jutranjem odhodu iz Celja smo se najprej ustavili na letališču pred Pivko, kjer smo poklepetali v dobri družbi in se po malici odpeljali do Parka vojaške zgodovine. Tam smo si ogledali muzejsko in doživljajsko središče, ki je nastalo na območju starih italijanskih vojašnic v Hrastju v Pivki. Na ogled so tankovska artilerijska zbirka, ki jo sestavljajo najdragocenejši primerki težkega orožja, kot so tanki, ter

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

GLOSA

»Protifašistična paštašuta«

Štefan Cigoj

Osrednje vodstvo Vsedravnega združenja partizanov Italije (ANPI) je letos, ob 75. obletnici padca fašizma (25. julija 1943), sklenilo spodbuditi široko akcijo organiziranja tradicionalnih tovariških in prijateljskih omizij ob legendarni »protifašistični paštašuti«.

Običaj tovariških in prijateljskih srečanj ob omenjeni tradicionalni italijanski jedi sega globoko v čas siromaštva italijanskega podeželja. Običaj je močnejše zaživel ob aretaciji Mussolinija in padcu fašizma. Tega dne naj bi se posebej razveselil revni, toda socialno oza-veščeni kmet Alcide Cervi, oče sedmih sinov. Ob radostni novici o padcu Mussolinijevega režima naj bi vzkliknil: »Padec Mussolinija in fašizma moramo proslaviti z veliko protifašistično paštašuto in prirediti fašizmu najlepši pogreb.«

Sanje očeta Cervija se niso uresničile. Že po dveh mesecih (23. septembra

1943) se je rodila nova Mussolinijeva pošastna država, »Salojska socialna republika«, ki je bila še krutejša od prejšnje. Fašistično maščevanje je bilo pretežno usmerjeno v svobodoljubno revno delavsko-kmečko prebivalstvo in še posebno v uporniško družino Cervi. 26. decembra 1943 so krvniki Salojske republike usmrtili vseh sedem njegovih sinov.

Omenjeni fašistični zločin je ostal globoko zasidran v zavesti večine italijanskih protifašistov in rodoljubov. ANPI je v spomin na tragični dogodek sprožil akcijo združevanja demokratično usmerjenih Italijanov ob omizjih s ponudbo legendarne »protifašistične paštašute«. Pobuda naj bi pripomogla k utrjevanju starih in sklepanju novih tovarištev ter opozorila javnost na čedalje večjo nevarnost širjenja fašizma v Italiji in v nekaterih drugih evropskih državah.

Akcija organiziranja prijateljskih omizij s »protifašistično paštašuto« v 60 italijanskih mestnih središčih in z večtisočglavo udeležbo je pričakovano naletela na večinoma pozitivne ocene, hkrati pa tudi na ostre kritike skrajnih desničarjev. V našem bližnjem italijanskem sosedstvu sta bili dobro obiskani dve prireditvi s »paštašuto«, in sicer v Gorici in Trstu. Obeh se je udeležilo tudi nemajhno število naših državljanov, med njimi tudi tistih, ki jih pobuda ANPI - VZPI ni prav navdušila.

Pričakovati je, da bodo protifašisti na italijanski strani kuhali svojo tradicionalno »paštašuto«, mi na naši strani pa še naprej »partizanski golaž«. Prevladuje prepričanje, da med omenjenima ponudbama ne bo prepira, saj sta obe jedi po kulinarčni in ideološki plati popolnoma kompatibilni.

OBLETNICA

Ruska kapelica pod Vrščem

Simbol globokega prijateljstva

Osrednje spominske slovesnosti ob 103. obletnici postavitve Ruske kapelice pod Vrščem, tokrat je bila prireditev posvečena povojnemu odmevu, se je 27. julija udeležilo več kot tisoč ljudi. Častni pokrovitelj spominske slovesnosti in slavnostni govornik je bil predsednik državnega zbora Dejan Židan.

Ruska kapelica pod Vrščem je postala več kot kraj pietete in simbol globokega prijateljstva med slovenskim in ruskim narodom, postala je del naše moralne in civilizacijske zaveze, da tej in prihodnjim generacijam zagotovimo mirno in varno življenje, je med drugim dejal Židan. Zbrane, med njimi so bili tudi pred-

Spomin na umrle tovariše

Rusko kapelico pod Vrščem so leta 1916 zgradili preživeli ruski vojni ujetniki v spomin na umrle tovariše, ki jih je med graditvijo ceste čez Vrščič zasul snežni plaz. Po prvi svetovni vojni so za kapelico skrbeli domačini in okoličani. Po rekonstrukciji ceste leta 1937 so našli številne grobove umrlih ruskih ujetnikov, posmrtno ostanke so pokopali v kostnici ob kapelici, nad katero so postavili piramido, na njej pa napis Sinovom Rusije. Leta 2006 je bila kapelica v celoti obnovljena.

Govorci na spominski slovesnosti pri Ruski kapelici pod Vrščem. Foto: Štef Domjan

Spomenik tudi v ruskem glavnem mestu

Vodja ruske delegacije Noskov se je zahvalil Kranjskogorcem, Sloveniji, Društvu Slovenija - Rusija in vsem, ki skrbijo za ohranjanje Ruske kapelice, in poudaril: »Ne samo da vidim vaša realna dejanja, ki vodijo k ohranitvi tega simbola našega skupnega spomina. Čutim ta topli, iskreni odnos, ki ga gojite do vseh Rusov, pripadnikov naše države, in verjemite, da so ta čustva vzajemna. Že kmalu bomo dobili še en simbol prijateljstva med našima narodoma. Sprejeta je bila namreč odločitev, da bo v Moskvi postavljen spomenik vsem Slovincem, ki so v času prve in druge svetovne vojne umrli na ruskih tleh. Ta spomenik bo postavljen v Parku zmage, kamor prihaja na milijone Rusov in drugih, da bi se spomnili naukov prve in druge svetovne vojne. Naš skupni zgodovinski spomin je jamstvo za ohranitev miru, in to ne le na evropski celine, ampak po vsem svetu.«

muzej
VELENJE

03-898-26-30

info@muzej-velenje.si

www.muzej-velenje.si

obiščite

GRILOVO
DOMAČIJO

ekomuzej blizu Velenja

ZLOČINI OKUPATORJEV

Izdajalec Janko Marinšek je po koncu vojne pobegnil v ZDA

Bogomilo so na morišče pripeljali s samokolnico

Brane Virant

Sediva za mizo v skrbno pospravljeni in urejeni kuhinji. Zrem v starejšega sivolasega moža, ki spočetka s pripovedovanjem nekoliko okleva, kot da bi zbiral moč, nato pa začne govoriti o trpljenju svoje družine med vojno. Bil je najmlajši od otrok, njegov spomin je še vedno čil in pripoveduje tekoče. Na kratko umolkne samo ob opisovanju smrti dveh sestra in brata. V tišini, ki je nastala, vprašujoče dvignem pogled iznad beležnice in se zazrem v pripovedovalca. Na njegovem obrazu vidim bolečino, ki mu je vzela glas, znova si opomore in nadaljuje kljub komaj opaznim solzam v očeh. Pomislim, koliko zla in trpljenja so nizkotni in nagnusni izdajalci povzročili lastnim ljudem in na narodovem telesu pustili nečasten in umazan pečat.

Kuratovi so bili Primorci, doma v Šempasu pri Gorici. Leta 1924 so pred fašizmom ilegalno pribežali

Alojzija Kurat 11. julija 1943

li v Kraljevino Jugoslavijo. Najprej so se nastanili v Ljubljani, nato pa leta 1931 našli stanovanje na Kokrici, v Peručevi hiši. V osemčlanski družini so bili: oče Ciril, mati Marija, hčere Metoda, Bogomila - Olga, Lojzka in Mira ter sinova Franc in Anton kot najmlajši. Neusmiljena vojna vihra je med njimi terjala krut davek, saj so za posledicami izdaj kar trije otroci z življenjem plačali sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju. To sta bili sestri Bogomila s partizanskim imenom Olga, Lojzka in brat Franc. Drugi člani družine razen hčerke Metode, ki je že pred vojno odšla v Zagreb, pa so bili izseljeni v taborišče Burghausen na Bavarskem v Nemčiji.

Franc Kurat (1914–1942) je bil med mladimi ljudmi na območju Gorenjske, ki so se med prvimi odzvali klicu upora proti okupatorju. Kot mladinski aktivist se je vključil v narodnoosvobodilni odpor. Na začetku leta 1942 je od znanca izvedel, da ga bodo Nemci zaradi sodelovanja s partizani aretirali, ker da je izdan. Ni pa mu hotel povedati imena izdajalca. Čez nekaj dni ga je povabil na pijačo in ob kozarcu vina mu je povedal, da je izdajalec njihov sosed iz sosednjega stanovanja na Kokrici. To je bil Janko Marinšek, prosluli organizator domobranstva na Gorenjskem in čr-

Bogomila Kurat - Olga

norok, ki se je po koncu vojne s pobegom v ZDA izmaknil roki pravice. Franc je imel že vse pripravljeno za odhod k partizanom, med drugim si je dal sešiti primerno obleko, vendar so ga Nemci prehiteli in aretirali v Šentvidu pri Ljubljani, kjer je delal. Skupaj s sodelavcema Avgustom Grosom in Jankom Rehbergerjem so ga odpeljali v zloglasno kaznilnico Begunje, od tam pa čez nekaj časa v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer so ga jeseni istega leta ubili. Starši so dobili obvestilo nemških okupacijskih oblasti, da je umrl zaradi kapi.

Pred gestapom zbežala k partizanom na Primorsko

Bogomila, Milka, kot so jo domači klicali, s partizanskim imenom Olga (1924–1944), je kot zavedna Slovenka vedela, kje je njeno mesto, in se je kmalu po okupaciji kot mladinska aktivistka pridružila narodnoosvobodilnemu gibanju. Tudi

V Begunjah je bila obsojena na smrt in zaprta do 29. junija 1944, ko je bila na vrtu kaznilnice ustreljena skupaj s petimi sotrpini. Na morišče so jo nemški zločinci pripeljali kar v samokolnici, ker sama zaradi rane na nogi in strahotnega mučenja ni mogla

njeno delovanje ni ostalo neopaženo in spet se je našel izdajalec, ki jo je ovadil Nemcem. Med delom v tovarni Inteks v Kranju jo je 1. decembra 1943 sredi dopoldneva nekdo poklical k vratarju in ji povedal, da jo bo gestapo aretiral. Takoj je odšla v kadrovsko službo, dvignila bolniški list in odšla v Struževo, kjer je imela prijateljici iz Poljanske doline. Z njuno pomočjo je dobila zvezo s partizani in še isti večer

Franc Kurat

odšla na Primorsko, kjer je vstopila v enote IX. korpusa NOV. Zaradi poznavanja terena in ljudi so jo kot terenko in obveščevalko kmalu zatem premestili nazaj na Gorenjsko, v okolico Kranja. Konec februarja 1944 je skupaj še z dvema partizankama odšla v vas Suho, da bi za odhod v partizane pregovorila tri svoje prijateljice. Te so živele same, ker niso imele več staršev, je bil njihov skrbnik stric, ki so ga vprašale za mnenje oz. dovoljenje. Odgovoril jim je, da potrebuje nekaj časa za premislek, in jim svetoval, naj s partizankami kar počakajo v hiši do jutra, ko se bo odločil, kaj in kako. Skrivaj in potuhnjeno je odšel v Kranj in jih izdal. Ponoči so Nemci obkolili hišo in v kratkem spopadu v peto ranili partizanko Olgo. Nato so jo, ne da bi ji dali zdravniško pomoč, odvedli na sedež gestapa v Kranju, ki je bil v kranjskem župnišču. Tam so jo med zasliševanjem mučili, čez nekaj dni pa odpeljali v begunjsko kaznilnico. V Begunjah je bila obsojena na smrt in zaprta do 29. junija 1944, ko je bila na vrtu kaznilnice ustreljena skupaj s petimi sotrpini. Na morišče so jo nemški zločinci pripeljali kar v samokolnici, ker sama zaradi rane na nogi in strahotnega mučenja ni mogla hoditi.

Kot smo že omenili, je bil sosed Kuratovih znani izdajalec, organizator domobranstva in črnorok Janko Marinšek. Zaradi velike škode, ki jo je povzročal narodnoosvobodilnemu gibanju, so ga partizani skušali 8. decembra 1943 usmrtiti na njegovem domu. Niso ga našli doma, ker je v strahu za življenje vsako noč spal na kranjskem gestapu. Vest o likvidaciji je prišla do Nemcev, prestregli so skupino petih partizanov in jo napadli. Med napadom je bil ubit član Varnostno-obveščevalne službe Franc Pestotnik - Aljoša, drugim štirim pa se je uspelo umakniti. Nemci so aretirali Kuratovega očeta Cirila in ga odpeljali na sedež gestapa v Kranj, kjer so ga zasliševali, saj so sumili, da je povezan z dogodkom. Iz zapora so ga po nekaj dneh izpustili po posredovanju nemškega vodje bobovške opekarne, v kateri je Kurat delal.

(nadaljevanje v prihodnji številki)

V SLIKI IN BESEDI

oklepna vozila, topovi, letala, helikopter in nemška vojaška lokomotiva. Zbirko dopolnjujeta tudi razstava Enotni v zmagi, ki prikazuje slovensko osamosvojitveno vojno v letu 1991, ter razstava Tank je bunker in grobnica, v kateri so predstavljene zgodbe tankistov s Pivškega med drugo svetovno vojno. Videli smo tudi podmornico P-913.

Obisk v muzeju v Pivki (Foto: Marjan Vižin)

Iz muzeja smo se odpeljali v vasico Narin, ki leži v slikoviti pokrajini med Snežnikom in Nanosom. Tam smo imeli na turistični kmetiji Pri Andrejevih ekološko domače kosilo. Po hudem nalivu in toči smo se odpeljali proti Ilirski Bistrici in se ustavili na gradu Prem, ki kraljuje nad slikovito dolino reke Reke. Grad s svojo impozantno arhitekturo in živahno zgodovino pričča o strateški pomembnosti teh krajev od antike pa vse do konca 19. stoletja. Danes je grad obnovljen v slogu, ki ga je vanj vnesel zadnji lastnik, tržaški zdravnik Bruno Zucculin, ki je leta 1927 kupil grad kot razvalino in si v njem uredil poletno rezidenco. Na koncu našega izleta smo se še sprehodili do rojstne hiše slovenskega pesnika Dragotina Ketteja, ki je pustil v slovenski moderni velik pečat.

Jana Kokalj

Črni Vrh:

Hudi boji med drugo svetovno vojno so na Primorskem zahtevali številne žrtve, od katerih je marsikatera iz daljnih dežel. Ena takšnih je tudi neznani ruski vojak, ki so mu domačini uredili grob v Črnem Vrhu nad Idrijo. Redno ga vzdržujejo in gojijo spomin na padlega ruskega partizana.

Letošnja spominska slovesnost sredi gozdov v Črnem Vrhu nad Idrijo je bila 24. aprila. Udeležili so se jo tudi predstavniki Veleposlaništva Ruske federacije, svetovalec Konstantin Janovič in podpolkovnik Sergej Banin, idrijski župan Tomaž Vencelj, član Krajevne skupnosti Črni Vrh Jurij Kavčič, svetnik v Državnem svetu Republike Slovenije Bojan Ržun, ki je tudi predsednik ZB za vrednote NOB Idrija, in predstavniki drugih veteranskih organizacij.

Za vzdrževanje groba ima največ zaslug **Ivan Rudolf**, ki ima tudi muzej prve svetovne vojne. Muzej je postavljen v spomin njegovemu staremu očetu, ki je iz vojne prišel kot invalid. Muzej nosi moto: »Da ne bi pozabili!« Največ eksponatov predstavlja orožje. En prostor je namenjen žičnici, »feldbanu« in kovačiji, ki je bila obvezna spremljevalka transporta. Zadnja pridobitev muzeja je motor za pogon, ki ga je izdelal konstruktor Porsche in je eden izmed zadnjih dveh primerkov Daimler Benz.

Sodelovanje med ruskim veleposlaništvom in domačini pri polaganju cveta v spomin na ujetnike iz prve svetovne vojne je prispevalo tudi k obuditvi zgodbe ruskega vojaka iz druge svetovne vojne. Ivan Rudolf je tako pred leti predstavnikom ruskega veleposlaništva pokazal grob neznanega ruskega vojaka, ki je prebegnil iz nemške vojske v ruski bataljon IX. korpusa NOV in POJ. Ker je bil grob v slabem stanju, so se domačini dogovorili s predstavniki veleposlaništva ruske federacije za obnovo in to lani tudi naredili.

V kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole Črni Vrh nad Idrijo, prisotni pa so bili tudi praporščaki.

Besedilo in foto: Miloš Šonc

Grahovo:

Ob obletnici začetka druge svetovne vojne na slovenskih tleh je bila 6. aprila v Grahovem na Trgu narodnega heroja Stanka Semiča - Dakija spominska slovesnost. Pripravili so jo šestič zapored in se tako poklonili žrtvam nacizma.

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

V SLIKI IN BESEDI

Ob tej priložnosti smo se spomnili velike zmage Tomšičeve brigade in njenega legendarnega poveljnika in narodnega heroja Stanka Semiča - Dakija. Zbrani smo hkrati opozorili slovensko javnost, da zid sramote, črna gradnja v Grahovem, še vedno stoji! Video (delo Mladih borcev iz Ljubljane) je dostopen na spletnem naslovu: <https://youtu.be/4q3WridL4t4>.

Besedilo in foto: Žiga Novak

Kališče pod Storžičem:

Na Spodnjem Kališču pod Storžičem je bilo 15. junija v okviru praznovanja občine Preddvor srečanje v spomin na ustanovitev II. bataljona Kokrškega odreda v letu 1942. Predsednik OO za vrednote NOB Preddvor Franci Ekar je vsem zbranim povedal, da je po več kot 30 letih to prvo takšno srečanje, ki obuja spomin na ta pomembni dogodek.

Na Spodnjem Kališču (1435 m) sta se 17. junija 1942 v koči Franceta Jalna zadrževala Kokrška četa in štab odreda. Z ljubljanskega območja se jim je ta dan pridružilo več kot 30 novih borcev, tako da se je število povzpelo na 70. Borci Kokrške čete so tedaj prvič slišali podrobnejše novice o uspehih in zmagah partizanskih enot na Dolenjskem in v okolici Ljubljane. Prvi nalogi štaba sta bili ustanovitev Kokrškega bataljona in vzpostavitev redne kurirske zveze s Kamniškim bataljonom. Naslednji dan, 18. junija 1942, je bil ustanovljen II. bataljon Kokrškega odreda. Za komandanta bataljona je bil postavljen Franc Stružnik - Mejač.

Srečanja na Spodnjem Kališču ob spominski plošči se je udeležil tudi 85-letni Franc Pernel iz Nove vasi pri Preddvoru, ki je dveurni pohod iz Mač z lahkoto zmožgal. V kulturnem programu so nastopili Milan Tičar, ki je prebral zapis o ustanovitvi II. kokrškega bataljona, ter Martin Premru in Petra Lombar Premru, ki sta recitirala pesmi Karla Destovnika Kajuha. Pohodniki so se podali še do Planinskega doma na Kališču, ki je vse od odprtja 2. avgusta 1959 do leta 1992 nosil ime Dom Kokrškega odreda. Vse do leta 1990 je Planinsko društvo iz Kranja na Kališču vsako leto pripravilo kulturno prireditev v spomin na delovanje Kokrškega odreda na tem območju. Franci Ekar je na koncu srečanja zbranim pred Planinskim domom na Kališču povedal še: »Mir danes v Evropi ni več tako samoumeven, kot se nam je zdelo še do pred kratkim, zato na partizanski boj proti okupatorju, ki je imel v načrtu, da večino Slovencev razseli v tuje dežele, lahko gledamo z največjim ponosom, ki v slovenskem narodu ne sme nikoli zbledeti.«

Besedilo in foto: Slavko Prezelj

Renče, Ozrenj:

Med NOB so bile v Ozrenju pri Renčah kot varnejši lokaciji in zaradi zanesljivih ljudi stalno nameščene manjše partizanske enote. Nemci so za to izvedeli in 20. maja 1944 izvedli napad. Vdrli so v hišo družine Mozetič in pobili očeta, mater in hčer ter poslopje s pobitimi vred zažgali. Nato so vdrli še v druge hiše in gospodarska poslopja in pri tem kljub srditemu odporu pobili tri garibaldince in partizana Zvonimirja Saksido iz Gradišča. Ujeli, mučili in na koncu obesili so italijanskega partizana Maria Agostinellija in domačina iz Martinuče Viktorja Preglja. Trideset deklet in pet moških so odpeljali v Gorico, nato pa v koncentracijska taborišča v Nemčijo.

V spomin na ta strašni dogodek v zaselku Ozrenj v Renčah vsako leto priredijo spominsko slovesnost. Letošnja z naslovom »Se pomnimo, tovariši!« je bila 19. maja v kotalkarski dvorani v Renčah. Zbralo se je okoli 800 ljudi, slavnostni govornik pa je bil predsednik vlade Republike Slovenije Marjan Šarec. Prireditev je s pozdravnim nagovorom začel župan Občine Renče - Vogrsko Tarik Žigon, pozdravne besede pa je udeležencem namenila tudi predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica Katjuša Žigon. Prireditev, ki ji je posebno slovesno podobo dajalo več kot trideset praporov, je pripravila KO ZB Renče pod vodstvom Mirana Pahorja, v dobro pripravljenem in lepo izvedenem kulturnem programu pa so sodelovali učenci Osnovne šole Lucijana Bratkoviča Bratuša iz Renč, moški pevski zbor Provox in ansambel Avantgarda..

Besedilo in foto: Miloš Lozič

Kneža:

Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin je v Kneži v Baški grapi 29. junija priredilo spominsko slovesnost v spomin na 75. obletnico uspešnega napada partizanskih enot 9. korpusa na železniško progo in sovražne postojanke v Baški grapi kot del zavezniškega boja proti fašizmu v tem predelu Evrope. Spomnimo, da je bil po tej uspešni akciji posnet prvi slovenski film Na svoji zemlji prav v krajih, kjer je potekala akcija. Slavnostni govornik je bil dr. Martin Premk, ki je v govoru poudaril pomen prisotnosti 9. korpusa v tem

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

RAZMIŠLJANJE

Vrednote NOB v Evropi

Pogled v zgodovino zaradi boljše prihodnosti

Zveza združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije (v nadaljevanju Zveza) je zagotovo ena največjih organizacij civilne družbe v Sloveniji, s svojo dejavnostjo in civilnimi iniciativami naj bi krepila in se zavzemala za vrednote, kot so domoljubje, svobodomiselnost, protinacifašizem (nasprotovanje novim pojavom nacizma in fašizma), narodova suverenost, tovarištvo, enakopravnost, solidarnost, humanost, poštenost, socialna pravičnost in vse druge vrednote, ki zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic. Tako piše na njenih spletnih straneh in tako jo definirajo različni viri.

Zveza poleg drugih dejavnosti prireja tudi prireditve, proslave, pohode, komemoracije in druge dogodke. Vsako leto tako organizira okrog 400 proslav, 130 pohodov in 600 komemoracij. To so plemenita dejanja, ki opozarjajo, da se kruta preteklost ne sme ponoviti. S svojo prisotnostjo preprečujejo pozabo in spominjajo na zgoraj omenjene vrednote, ki se v sedanji družbi velikokrat pozabljajo, saj sistem zagotavlja, da človek s kapitalom vse bolj obvladuje človeka, ki ima na voljo samo delo.

Soočamo se s stanjem, ko je vse več kršitev in nespoštovanja človekovih pravic. Mogoče samo ohranjanje spomina, opozarjanje na krutosti preteklosti ni dovolj. Zagotovo je za večino mladih to vse manj atraktivno civilno delovanje, saj jim ne zagotavlja v dovoljšnji meri boljše prihodnosti in možnosti uveljavljanja vrednot, ki so sicer osnovna vsebina Zveze.

V razmerah brutalnega kapitalizma, odsotnosti liberalne demokracije se na eni strani krepi partitokracija, posledično korupcija, slabša nadzor nad oblastniki, tanjša socialna država. Na drugi strani nas na vitalne težave, kot sta ekonomistično kapitalaska zagledanost v trenutnost in slepota pred prihodnostjo, s civilnim gibanjem opozarjajo najmlajši. Dobesedno najmlajši, od katerih ne moremo, niti ne bi smeli pričakovati tako zrele in univerzalne odgovornosti, kot jo izkazujejo ob petkih. Prištevimo še prekarne razmere, v katerih dela ogromno za delo usposobljenih mladih ljudi, in vidimo lahko res-

ničnost, ki za mlade ni perspektivna in obetavna.

V Zvezi delujejo Mladi borci, kar razumem kot njen podmladek. Ni mi uspelo pridobiti podatka o številu teh od 15 do 29 let starih članicah in članih Zveze. Na spletu sem prebral, da je naloga Mladih borcev spremeljati družbenoekonomske razmere in položaj mladih v družbi ter kritično presojeti in si aktivno prizadevati za izboljšanje položaja mladih. Pri pregledovanju dogodkov, prireditvev in sicer aktivnosti Zveze nisem nikjer zasledil posebej omenjenih pri uresničevanju in prizadevanju zgoraj omenjenega poslanstva ali kakšne dejavnosti za izboljšanje položaja mladih.

Z naslovom tega razmišljanja sem želel poudariti, da imamo pravico opozarjati na preteklost in obveznost iz nje črpati vrednote, katerim so člani Zveze zavezani. Vendar ostanemo na pol poti, če na tej osnovi ne uspemo s konkretnimi pobudami in delovanjem pogleda usmeriti v sedanost in prihodnost.

Samo Levica (politična stranka) se odkrito, vendar le deloma bojuje za omenjene vrednote s konkretnim delovanjem za socialno državo, nekatere stranke pa bolj sporadično in videz je, da zgolj takrat, kadar je to po volji ljudem s kapitalom. Levica, ki je sicer v opoziciji, je tako s svojimi zahtevami in pogojno doseženimi cilji vzvod za manjšinsko vlado pri njenih dejavnostih. Imamo srečo, ker bi pri večinski sredinski vladi prevladali ljudje s kapitalom na račun socialne države.

Mladi borci bi v Levici lahko našli naravno zaveznico pri uresničevanju in zagotavljanju izboljšanja položaja mladih. Področje, ki bi lahko bilo zanimivo za mlade ljudi v Sloveniji, je združništvo. Gre za organiziranost na različnih področjih, ki lahko učinkovito obide etabriranost zaradi brutalnega kapitalizma.

Eno od pomembnih področij je stanovanjska gradnja. Na tem področju imamo izkušnje in učinkovito premagovanje pomanjkanja stanovanj v osemdesetih prejšnjega stoletja, organiziranega v stanovanjskih zadrugah. Danes sta pomanjkanje in težka dostopnost stanovanj za mlade še izrazitejša. Zveza ima na tem področju idealno priložnost, da s črpanjem spoznanj iz preteklo-

sti v sodelovanju in zaveznitvu z Levico aktivno poseže v sedanost in prihodnost. Stanovanjske zadruge imajo praviloma poseben davčni položaj, njeni člani pa dostop do ugodnejšega dolgoročnega kreditiranja gradnje, obnove oziroma drugih dejavnosti, ki bi olajšale mladim urejanje stanovanjskega vprašanja.

Združništvo obsega še vrsto področij. V Španiji obstaja od 1941. leta zadruga Mondragón Corporación Cooperativa. Ob koncu leta 2010 je v korporaciji delalo 83.859 ljudi v 256 podjetjih na štirih področjih dejavnosti: finance, industrija, trgovina na drobno in znanje. Zadruga Mondragón deluje v skladu s poslovnim modelom, ki temelji na ljudeh, njihovi samostojnosti in iniciativnosti. Podjetja in celotna korporacija se razvijajo po načelu delavske samouprave (participacije) in solidarnosti, vendar ne da bi zanemarili poslovno odličnost. Solidarnost se izraža v lastnem zdravstvenem zavarovanju in pokojninskem skladu. Razvoj dosegajo s poudarkom na inovativnosti in obračanju zadržanega delavskega (lastniškega) dobička, ki ga delavci lahko dvignejo ob odhodu ali upokojitvi.

Po mojem videnju je združništvo organiziranost, ki lahko deluje vzporedno s kapitalizmom. Pomeni pa močno ublažitev njegove brutalnosti, ljudi s kapitalom ne ogroža. V danih razmerah je lahko celo uresničevanje temeljnih vrednot Zveze. V tej fazi bi Zveza lahko bila pobudnica za ustrezno zakonodajo, ki bi zagotovila najširšo pozitivno regulirano okolje za nastanek uresničevanja vrednot, za katere se Zveza zavzema.

To ne izključuje možnosti, da bi Zveza v določenih primerih prevzela kakšno od združnih poslovnih dejavnosti (npr. ustanovitev spletne banke, kooperative na področju neposrednega prometa s kmetijskimi pridelki in podobno).

Ali to presega poslanstvo Zveze? Mislim, da ne. Gre za nadgradnjo, ki lahko zagotovi tudi njeno prihodnost. To pa je pomembno in neprecenljivo zaradi ohranjanja vrednot, katerim je zavezana za slovensko družbo.

Jani Šefman

(9. maja 2019, CSK France Prešeren, Ljubljana)

VABILO

76. obletnica osvoboditve

Potovanje na Rab

ZZB NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja, Taboriščni odbor Rab-Gonars in občina Rab tudi letos pripravljamo slovesnost v spomin na trpljenje in 76. obletnico osvoboditve italijanskega fašističnega koncentracijskega taborišča Kampor na otoku Rabu. Spominska slovesnost bo **7. septembra 2019 ob 16. uri** na pokopališču žrtev nekdanjega taborišča v Kamporju.

Letos bomo pripravili enodnevno potovanje s parkirišča pod Halo Tivoli v Ljubljani (ob 6.30) in z glavne avtobusne postaje v Kočevju (ob 7. uri). Prihod v mesto Rab je predviden ob 13. uri. V hotelu International bo kosilo. Prevoz bo brezplačen. Ob prijavi je treba plačati 15 evrov. V Kočevje in Ljubljano se bomo vrnili po končani proslavi, predvidoma bo odhod ob 18. uri. Prihod načrtuje-

mo opolnoči v Kočevje in ob 1. uri zjutraj v Ljubljano.

Dodatne informacije za Ljubljano dobite na telefonski številki 031 654 420 – Herman Janež, herman.janez@gmail.com, za Kočevje pa na telefonskih številkah 041 953 065 – Jože Oberstar ali 041 408 231 – Janez Maršič.

Herman Janež ml., predsednik

PROTEST

Rokerski koncert ali proustaško izživljanje

Aprila 2017 je Predsedstvo ZZB za vrednote NOB Slovenije protestiralo proti nameravanemu koncertu Marka Perkovića Thompsona, znana po proustaških besedilih svojih pesmi. Protest ponavljamo in se obenem čudimo organom slovenske zakonodajne, izvršne in sodne oblasti, da takšnega koncerta niso sposobni preprečiti.

Kaj Marko Perković na svojih koncertih poveljuje?

– Ustaško nacionalistično gibanje, ki je s pomočjo Hitlerja in Mussolinija aprila leta 1941 ustanovilo marionetno državo z enim od najokrutnejših fašističnih režimov v drugi svetovni vojni.

– Po oceni zgodovinarjev so ustaši pomorili okoli 300 000 ljudi, med

njimi največ Srbov – 217 000, Judov – okoli 30 000 in Romov – okoli 30 000 (Božo Repe, 2015, S puško in knjigo, Narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda 1941–1945. Ljubljana: Cankarjeva založba, stran 46.).

– NDH je sodelovala pri okupaciji slovenskega ozemlja. Z dovoljenjem Nemcev je zasedla Jesenice na Dolenjskem, Pobrežje, Novo vas pri Mokricah, Slovensko vas in del vasi Čedem pri Kostanjevici. V teh vaseh je bila slovenščina prepovedana, blizu 400 Slovencev je bilo deportiranih v Jasenovac, 282 jih ni preživelo. Med njimi je bilo v Jesenovcu ubitih tudi osem na Hrvaško izgnanih slovenskih duhovnikov mariborske škofije (Božo Repe, 2015, str. 49); šest v istem dnevu –

17. oktobra 1941 (Katoliška cerkev v Sloveniji – Uradna spletna stran Slovenske škofovske konference, 20. november 2017, Sveta maša za žrtve v taborišču Jasenovac).

– Ustaške enote so v času druge svetovne vojne delovale tudi na drugem slovenskem ozemlju. Oborožene enote NDH so med Slovenci povzročile 823 žrtev (Nevenka Troha, 2014. Nasilje vojnih in povojnih dni. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, stran 17). Značilen primer je bil požig vasi Planina s pobojem vaščanov ter poboj ranjencev osebja in zdravnika v partizanski bolnišnici na Prisjeki 18. septembra 1942 (Božo Repe, 2017, str. 50).

Pristojne organe Republike Slovenije znova pozivamo, da Marku Perkoviću ne dovolijo koncerta na slovenskih tleh.

Ljubljana, 16. julij 2019

dr. France Križanič,
podpredsednik ZZB
za vrednote NOB Slovenije

FILM

Preboj pripravljen za premiero

Novi slovenski partizanski film Preboj, posnet po knjigi Franca Severja - Frante Past na Menini planini, bo v kinu na ogled od 17. oktobra dalje. Film je po besedah režiserja in scenarista Dejana Baboska pripravljen za predvajanje.

»Preboj« je film, ki prikazuje bojevitost in požrtvovalnost partizanov. Je prikaz vsakodnevnih izzivov, ki jih je morala premagovati partizanska vojska. Film simbolično predstavlja NOB kot celoto, zlasti pa sta vidna čustveni naboj in poudarek vrednot NOB, ki so borcem dajale moč v najtežjih trenutkih. Ključna za dvigovanje morale je bila partizanska pesem.

Igralsko zasedbo sestavljajo mladi prepoznavni obrazi slovenskega filma. **Domen Valič** igra vlogo komandanta Frante, **Ana Špič** šifrantko Valči, **Denys Bilash** kurirja Francija Bero, **Jernej Gašperin** vlogo Rudija Fajferja in **Lovro Zafred** vlogo Jožeta Strniše. V filmu igrajo še Rok Vihar, Jan Bučar,

Zadnji dogovor pred premiero (od leve proti desni): Franc Sever – Franta, avtor knjige, Domen Valič, ki igra komandanta Franto, in režiser Dejan Babosek. Foto: Janez Alič

Darja Krhin, Andrej Lenart, Darko Nikolovski, Miha Rodman, Valentina Plaskan, Tjan Premzl, Marko Plantan in drugi.

Pomembno vlogo pri pripravi efektov filma je odigralo Kulturno-zgodovinsko društvo Triglav

na čelu z **Jernejem Brajerjem**. Prispevali so ključno zgodovinsko opremo in statiste. Z njihovim prispevkom gledalec podoživlja resničnost tistega časa.

A. V.

SPOROČILA

Ustanova Franca Rozmana - Staneta

Vodenje prevzel Marijan Križman

V novem mandatnem obdobju 2019–2023 bo upravi Ustanove Franc Rozman - Staneta predsedoval Marijan Križman, aktualni podpredsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (ZZB), ki je na tem mestu nasledil Viko Potočnik. Križmanu humanitarna dejavnost ni tuja, saj je v preteklosti že vodil delo Rdečega križa v Kopru. Poleg Križmana, ki v Ustanovi predstavlja ZZB, bodo v tem mandatu člani uprave še Albin Praznikar, Jože Zupanc, Jože Mencin, mag. Vladimir Pegan, Janko Ljubič, Mitja Jankovič in dr. Savin Jogan. Upravo sestavljajo predstavniki iz vsake ustanovne članice.

Ustanova Franca Rozmana - Staneta je neodvisna in samostojna ustanova splošno koristnega in

predvsem dobrotelne namena, ki so jo ustanovili Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Zveza društev vojnih invalidov Slovenije in Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije. Poleg njih so pozneje v Ustanovo pristopili še Zveza policijskih veteranskih društev Sever, Zveza slovenskih častnikov, Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske, Zveza veteranov vojne za Slovenijo in Društvo izgnancev Slovenije 1941–1945.

Svet ustanoviteljev je organ, ki daje mnenje k predlogom letnega programa, proračuna ustanove, statuta, izvaja nadzor nad finančnim poslovanjem, odloča o razrešitvi uprave itd. V prihodnjem mandatnem obdobju ga bodo sestavljali Martin Podlesnik, Marko

Brežan, dr. Tomaž Čas, Janez Podražaj, dr. Alojz Šteiner, Ladislav Lipič, Ljubo Jasnič in dr. Ljubica Jelušič kot predstavnica ZZB. Nadzorni odbor Ustanove sestavljajo Anton Pozvek, Andrej Pagon in Alojz Slavko Hudarin v imenu ZZB.

Ustanova deluje na področju socialne in humanitarne dejavnosti ter zdravstvenega varstva na način, da pomaga ljudem, ki so pomoči potrebni in so včlanjeni v društva ustanoviteljev. Deluje tudi pri krepitvi domoljubja, obrambe domovine, solidarnosti, odločnosti, pri pridobivanju znanja in ohranjanju zgodovinskega spomina, tradicij in vrednot uporništvu. Ustanovo je zadnja dva mandata uspešno vodila Vika Potočnik.

S. B

V SLIKI IN BESEDI

predelu Grape in uspešno izvedeno akcijo, saj je dodatno otežila delo nemškim enotam in dala zavezniškim enotam nov zagon v bojevanju. Enote naših slovenskih partizanov so bile, je povedal, del zavezniških sil, ki so se bojevale na pravi strani, za razliko od tistih ki so obljubili zvestobo okupatorju. Kdor je bil na pravi strani zgodovine, bo za vedno ostal na tej strani, za razliko od nasprotnikov, ki so bili poraženi.

Prisotne so pozdravili **Rok Uršič**, predsednik Združenja za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, podžupan občine Tolmin **Tomaž Štendler** in predstavnica KS Kneža. V kulturnem programu so sodelovali Mešani pevski zbor Planinska roža iz Kobarida in solist, pevec Aleks Pavlin iz Kanala ob Soči. Praporščaki ZB in društva Sever pa so dali dodaten pečat prireditvi. **Vojko Hobič**

Kostel:

Občinska organizacija ZB za vrednote NOB je 15. junija 2019 pripravila slovesnost ob spominu na dogodka v letu 1942, še posebno pa na pohod XVIII. divizije v Gorski kotar leta 1943. Slovesnost je pod pokroviteljstvom občine Kostel potekala v prostorih Podjetniškega inkubatorja Kostel v Petri.

Posebno odobravanje je požel kostelski župan **Ivan Črnkovič**, ki je po uvodnem pozdravu predstavil občino in projekte, s katerimi se občina ukvarja. Poudaril je, da ga različne strani skušajo različno opredeljevati. Toda on je človek, ki misli s svojo glavo in tako tudi ravna. Povedal je tudi, da on in njegovi najbližji prihajajo iz partizanskih družin, katerih člani so dali življenje v NOB, med njimi so tudi nosilci spomenice 1941. Takšen je tudi njegov odnos do NOB.

Slavnostna govornica, podpredsednica ZZB za vrednote NOB Slovenije **dr. Ljubica Jelušič**, je v svojem govoru opozorila na težave majhnih obmejnih občin, ki so preveč zapostavljene. Posebej je potegnila vzporednice med bojem ljudi na Primorskem in v Kostelu, ki so kljub težkemu življenju ohranili svoje korenine in so povezovalni člen med sosednjimi državami. To dokazuje tudi skupen boj slovenskih in hrvaških partizanov s pohodom XVIII. divizije.

V kulturnem programu, ki ga je vodila predsednica OO ZB za vrednote NOB Kostel Vanda Bratož, so sodelovali recitatorji Osnovne šole Kostel, recitatorka in pesnica Živka Komac, harmonikar Branko Oswald ml. in pevska skupina Če č pošluš s harmonikarjem Leonom Behinom. Po slovesnosti je sledilo tovariško druženje, ki so ga posladkale članice Društva kostelskih žena.

Matija Jerbič, ZB Kočevje

Letuš:

Združenje borcev za vrednote NOB Žalec, Krajevna organizacija Braslovče in občina Braslovče so na športnem igrišču v Letušu 9. maja pripravili tradicionalno srečanje borcev in udeležencev NOB v počastitev dneva zmage nad fašizmom in nacizmom. V programu so sodelovali Pihalni orkester Prebold, učenci Osnovne šole Braslovče in podružnične šole Letuš.

Prireditve se je začela s koračnico pihalne godbe in prihodom praporščakov na prireditveni prostor. Nagovor ob tej priložnosti je imel predsednik KO ZB za vrednote NOB Braslovče **Viktor Zorc**, ki je spomnil na začetek teh srečanj v letu 2008, na katerem je bil osrednji govornik general Ivan Dolničar - Janošik, glavni akter dogodkov pred 74 leti, ko se mu je predal nemški general Alexander Lohr, poveljnik tristotisočglave nemške vojske z jugovzhoda Evrope in kvizlinskih enot iz Srbije, Bosne, Hrvaške in Slovenije. Zbrane sta pozdravila tudi župan občine Braslovče **Tomaž Žohar** in Eva Dolničar Šivic, hči Ivana Dolničarja, ki se je zahvalila za vsakoletno obujanje spomina na takratne dogodke, povezane z njenim očetom.

Slavnostni govornik **Aljaž Verhovnik**, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije, je v uvodu poudaril spomladanske dogodke v letu 1941, ko je nemški škorenj okupiral našo deželo, ko je bila ustanovljena OF, in v maju leta 1945, ko je kapitulirala nacistična Nemčija. Dodal je, da smo Slovenci majhen narod, a po dejanjih spadamo med največje na svetu. Uradni del slovesnosti se je končal še s kratkim nagovorom predsednika OZ ZB za vrednote NOB Žalec **Marijana Turičnika** in z nekaj skladbami pihalnega orkestra.

Besedilo in foto: Darko Naraglav

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

REKLI SO

Dr. Ljubica Jelušič

podpredsednica ZZB NOB Slovenije, na slovesnosti ob 78. obletnici ustanovitve 1. bat. part. vojske v Lomu pod Storžičem 4. avgusta 2019

»Veseli me, da leto za letom ohranjate spomin na dogodek ob samem začetku upora proti okupatorju. Prav 4. avgusta 1941 je namreč bil ustanovljen Storžiški

bataljon partizanske vojske, v njem se je zbralo 63 moških, slabo oboroženih ali celo neoboroženih, ki so že takoj po ustanovitvenem postroju pred takratno Verbičevovo lovsko kočjo odšli osvoboditi ujetnike v begunjskem zaporu. Neoborožene partizane in partizanke so pustili v koči, bilo jih je 21. Po izdaji so jih 5. avgusta zjutraj napadli nemški policisti in osem ubili. Nad trupli so se izživiljali, nato pa so jih vrgli v gorečo kočjo. To so bile prve partizanske žrtve na Slovenskem. Če smo natančni, so to bili pravzaprav civilisti brez orožja, zbrani za namen uporabe proti okupatorju. Nemške enote so napadle tudi glavnino bataljona in mu preprečile odhod v Begunje. V tej akciji so ujeli enega partizana in ga pozneje v Tržiču ubili.

Veliko ljudi, tudi mladih, si danes postavlja vprašanja, zakaj se po 78 letih, kar je res že veliko, še vedno spominjamo teh spopadov in žrtev, okupacijskega terorja in domačih izdajalcev. Ljudje se obračajo v prihodnost in so vse manj pripravljeni gledati v to temno zgodovino, češ da živimo v miru in da nas ščitijo zavezniki.

Res je – Evropa je 45 let po drugi svetovni vojni živela v miru. Včasih v velikih napestih in tudi na robu spopadov, pa vendar brez vojne. Ravnotežje strahu je bilo dovolj trdno. Ozemlje nevrščene države Jugoslavije je bilo ločnica med dvema velikima nasprotnikoma. Oba sta vpila po Evropi NIKOLI VEČ VOJNE! Hkrati pa sta v tretjem svetu, svetu Azije in Afrike, netila vojne in državljanske spopade v takih razsežnostih, da bi lahko govorili o tretji svetovni vojni. Ko pa se je ravnotežje v Evropi razrahljalo, ko sta padla železna zavesa in berlinski zid, je vojna znova potrkala na vrata Evrope.«

Dr. Božo Repe

redni profesor, na odprtju razstave Okupirana Ljubljana: mesto ob meji, v atriju Mestne hiše v Ljubljani 4. julija 2019

»To je naša peta razstava, ki jo postavljamo v okviru žal le triletnega projekta o okupacijskih mejah. Projekta, ki je po vsej Sloveniji in tudi v medijih, osrednjih in lokalnih,

izzval tolikšno pozornost, kot jo le malokateri znanstveni projekt. Brez pretiravanja bi lahko rekli, da se je spremenil kar v nekakšno civilnodružbeno gibanje. Naše raziskovanje spremlja, v njem sodeluje in nas seveda tudi strogo, a dobrohotno nadzoruje nekaj tisoč ljudi.

Ljubljani smo dali, in ji bomo še, poseben pomen. Iz več razlogov. Prvi je ta, da je srce naše majhne, a neizmerno lepe kokoši, kakršno so oblikovale zgodovinske okoliščine. Marsikaj ji zamerimo. Ne državi, ki so jo generacije ustvarjale vse od nacionalnih emancipacijskih gibanj sredi 19. stoletja, temelj ji je postavil narodnoosvobodilni boj med drugo svetovno vojno, naša generacija pa je imela čast, da ta proces v srečnih zgodovinskih okoliščinah pripelje do konca. Ne zamerimo državi, ki je danes na zemljevidu sveta in tudi prepoznavna, česar si še pred nekaj desetletji ni bilo mogoče predstavljati! Zamera velja politiki, ki to državo slabo vodi skoraj trideset let.

Drugi razlog je v tem, da je bila Ljubljana med drugo svetovno vojno začetnica odpora in njegov simbol. Dokler je le mogla, je bila središče narodnoosvobodilnega gibanja.

Tretji razlog je v tem, da je nosilec libertarnih idej in idej socialne pravičnosti. V veliki meri pa s svojimi kulturnimi institucijami in spomeniki tudi pomemben nosilec zgodovinskega spomina vseh civilizacij, ki so živele in sooblikovale prostor, na katerem danes živimo. Pred leti je po daljnovidni odločitvi župana in mestnega sveta ekipa zgodovinarjev, ki sem jo imel čast voditi, na ljubljanskem gradu postavila stalno razstavo o slovenski zgodovini. Nekateri od kolegov, ki so tedaj sodelovali, so tu tudi danes.«

Miha Butara

častni predsednik ZSČ, na slovesnosti v spomin na prva padla kamniška partizana pri Titanovi brvi v Kamniku 20. julija 2019

»Ni dolgo tega, ko smo si mlajši težko predstavljali dogajanja med obema svetovnjima vojnama in predvsem tista dogajanja v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ki so zaradi naraščanja fašizma, nacizma in klerofašizma, podprtih od svetovnega kapitala, privedla do največje morije v svetovni zgodovini, do druge svetovne vojne.

Naši slovenski domoljubi so se pod vodstvom OF okupatorju uprli odločno že v prvih dneh vojne, ko so sile zla dosegla našo domovino. Ko je večji del evropskih držav že ječal pod nasilnimi okupatorjevimi silami, je na začetku aprila leta 1941 zločinski nemški, italijanski, madžarski in ustaški stroj okupiral Slovenijo ob napadu na Jugoslavijo.

Čeprav ima rdeča zvezda večplasten pomen, od ideološkega, verskega, državnega, blagovnega, v heraldiki in naravi, je njen pomen za čas NOB lepo orisal veliki slovenski pisatelj in humanist Boris Pahor, ko je dejal, da rdeča zvezda pri nas ni bila simbol komunizma temveč simbol osvobodilnega boja. Nestrpnosti se seveda ne zaletavajo v državno zastavo Kalifornije, Paname, Nove Zelandije in v podobne oznake z rdečo zvezdo. Se ne upajo. S tem na naših tleh bijejo svoj ideološki boj poražencev v drugi svetovni vojni. Nizkotno in zavrženo. Danes v tem času se ne postavijo v bran Sloveniji z jasnimi stališči do javno izraženih pretenzij po slovenskem ozemlju od Tajanija, Salvinija, Orbana in podobnih tujih politikov. Ne postavljajo se v obrambo primorskih, prekmurskih in koroških ljudi. Raje čakajo v ozadju ali pa napadajo postopke domoljubov. Ne branijo zgodovinskih dejstev in ne spoštujejo trpljenja Primorcev pod fašizmom, še okupatorjem Slovenije prizanesljivo obravnavajo njihovo vlogo kljub številnim zločinom in morijam, pri katerih so sodelovali njihovi vzorniki.«

Patrik Zulian

predsednik VZPI iz Doberdoba, na slovesnosti ob 34. spominskem pohodu veteranov na Triglav 13. julija 2019 na Rudnem polju

»Narod si bo pisal sodbo sam? Nikakršnih pooblastil nimam, da bi dvomil o Cankarjevi trditvi. Niti literarno znanje mi ne zadoštuje, niti skromna razgledanost ne dopušča

tolikšnega tveganja. A bi bilo sila zanimivo in poučno vzporejati družbenopolitično genialnost socialdemokrata devetnajstega stoletja in v njej dobiti ključne interpretacije silnic opredelitev, hotenj in navsezadnje ideologije samooklicanega modernega človeka.

Nalašč uporabljam pojem ideologija, in to ne v popačenem in izvotljenem smislu politične preslepljenosti, zlasti še če leve ali celo komunistične – po katerem smo zatorej skoraj vsi danes tukaj prisotni ideološko omejeni, če že zaradi drugega ne, samo zato, ker stojimo na strani partizanov – ampak v pristnem Marxovem pojmovanju in racionalni analizi, zaradi katere vsaka družba v določenem zgodovinskem trenutku in v skladu z določeno stopnjo razvitosti gospodarstva potrebuje za svoje samoohranjanje in delovanje jasno določena verska, družbena in politična pojmovanja, ki postanejo za tisti zgodovinski čas resnica in od katerih je vsako odstopanje znamenje prevratništva. Jasno v skladu z Marxovim mišljenjem takšne miselne kalupe lahko postreže le tisti del družbe, ki ima dovolj materialne moči, da se lahko ukvarja tudi z neproduktivnim delovanjem, in tukaj mislim na politiko, literaturo, znanost in vero.

Če se tako prvič dotaknem spomina, ki ga današnje slavje časti, lahko zatrdim, da je leta 1944 slovenska zastava z rdečo zvezdo večkrat zaplapolala na Triglavu v čast revolucionarni ideji bratstva in enotnosti med narodi, bodisi če je šlo za zadovoljstvo ob spodletelem napadu na vrhovi štab tovariša Tita v Drvarju, bodisi če je šlo za zgodovinski dogodek osvoboditve bratskega Beograda, bodisi če so kulturniki ponosno odstranili italijansko-nemški ali boljše nacifašistični mejni kamen z najvišjih naših višav.«

Dr. Branko Marušič

zgodovinar in član Sveta ZZB NOB Slovenije, 13. julija 2019 ob 75. obletnici poboja in požiga članov družine Pahor v Novi vasi pri Opatjem selu

»Ko sem se lotil pisanja tega govora, sem najprej segel po prvi knjigi Krajevnega leksikona Slovenije, po priročniku, ki je izšel pred več kot petdesetimi leti. Tragičnega

dogodka v nedeljo, 20. februarja 1944, ta knjiga ne omenja. Prav ta primer in še mnogi drugi podobni so izzvali borčevske organizacije po Sloveniji, da so uredništvu omenjenega leksikona sporočile popravke in potrebna dopolnila, kar je bilo nato objavljeno v četrtem zvezku leksikona leta 1980. Za Novo vas se tako dopolnilo glasi: Nemci so 30. decembra 1943 požgali šest hiš in šest gospodarskih poslopij. Dne 20. februarja 1944 so zaprli v klet 9-člansko družino Pahor in jo s hišo vred zažgali. Pobili so tudi 4 vaščane. Na hiši št. 25 lje spominska plošča. A le to. Zato me je iskaneje podatkov vodilo dalje. Naletel sem na Lukanovo enostransko napisano zgodovino duhovnije Opatje selo (1993). Zato pa je več uporabnega gradiva objavil Milan Pahor v kroniki Dol skozi boj do svobode, objavljeni v Trstu leta 1977. V opis dogajanja na Krasu, zlasti v nabrežinsko-devinskem okolišju, je Pahor vključil tudi Opatje selo z okolico. Objave Toneta Ferencca omogočajo, da spoznavamo zločin in Novi vasi februarja 1944 kot sestavni del tako imenovanih očiščevalnih akcij okupatorja zoper bande, kot so nemška vojna poročila poimenovala na Krasu delujoče partizanske enote. Na tem prometno in sicer pomembnem ozemlju, predvsem zaradi železniške proge, ki je nemško zaledje povezovala z osrednjo Italijo, je bil okupator izjemno dejaven že od tistega trenutka, ko je po kapitulaciji Italije nastala nemška operacijska cona Jadransko primorje, ko je nemška vojska s silo pokončevala uporno gibanje po splošni ljudski vstaji na Primorskem in ko je začel policijsko oblast v jadranski coni izvajati esesovski general Odiolo Globocnik, skupaj s sodelavci iz esesovske uničevalne skupine Reinhard. V Trst so prihajali po izkušnji uničevanja Judov na Poljskem.«

PESEM

Pesem borcem

Ob 20. obletnici vstaje

To bil je naš krvavi čas;
morilci so nad nas privreli,
iztrebiti so nas hoteli
na volka Hitlerja ukaz.

Za puško zgrabil je Sloven,
sovrage hrabro je napadal,
mraz trpel je borec in stradal,
napor ga plašil ni noben.

Napori, borbe noč in dan;
preganjal borec je sovrage;
vse znane so stajne zmage,
junak je bil naš partizan.

Trdo boril se naš je sin.
Junaškim borcem, ki živijo,
in vsem, ki mirno v zemlji spijo,
na veke slava, blag spomin!

Blaž Marvel

GOLO NAD IGOM
sobota, 21. 9. 2019
ob 11. uri

»MI PA NISMO SE IN SE NE BOMO UKLONILI«

VSESLOVENSKA SLOVESNOST OB 77. OBLETNICI USTANOVITVE SLOVENSkih PARTIZANSKIH UDARNIH BRIGAD

SLAVNOSTNI GOVORNIK: MILAN KUČAN

Članice Svetovne federacije veteranov:

Zveza združenih borcev za vrednote NOB Slovenije
Zveza društev vojnih invalidov Slovenije
Zveza veteranov vojne za Slovenijo
Zveza policijskih veteranskih društev Sever
Zveza društev in klubov MORIS

VABIJO NA VETERANSKI POHOD ZA MIR 2019
Ljubljana, petek 20. septembra 2019, od 10. in 12. ure

Veterans Walk for Peace
21 September

Pohod za mir je skupna aktivnost članic svetovne federacije veteranov. Odvija se v počastitev 21. septembra, svetovnega dneva miru, po enakem scenariju v vseh prestolnicah držav, katerih vojni veterani so člani svetovne veteranske federacije. Ključni deli scenarija so branje poslanice generalnega sekretarja OZN, minuta tišine za padle bojevnike v vseh vojnah in nacionalno mirovno sporočilo.

PROGRAM:

10.00 – 10.15	zbor pohodnikov na platoju pred Moderno galerijo
10.15 – 10.45	simbolni pohod po Cankarjevi, Čopovi, Prešemovem trgu in Stritarjevi
10.50 – 11.45	slovesnost na Mestnem trgu

IMELI SMO LJUDI

Jakob Gaber

(1922–2019)

Le mesec dni po praznovanju 98. rojstnega dne je na življenjski poti omagal partizan Jakob Gaber, rojen 13. maja 1922 v vasi Sora pri Medvodah, po domače Kodranov Jaka. Imel je še dva brata in dve sestri. Starejši brat Andrej je bil ob koncu leta 1942 vpoklican v nemško vojsko, kmalu pa je iz nje pobegnil ter se pridružil partizanom. Tudi Jaku je grozila mobilizacija, a se je temu izognil z odhodom v partizane 21. februarja 1943. Preostale člane družine so nacisti ob pomoči domobrancev mnogo pozneje odgnali od doma, najprej v zbirni center v grad Goričane, nato pa skupaj s še 53 družinami z območja Medvod v izgnanstvo v Nemčijo. Vse to se je dogajalo po 20. juliju 1944.

Svoje partizanstvo je Jaka po končani vojni obširno zapisal v nekakšni kroniki oziroma potopisu. Imel

je namreč izreden spomin vse do svoje smrti. Med drugim v njem beremo osebna doživljanja v različnih akcijah, v katerih je sodeloval sam ali skupaj s soborci Škofjeloške čete in pozneje Žirovske čete. Tako omenja več akcij nabora novincev, pa skrb za prehrano, nadalje o različnih spopadih in bitkah s sovražnikom. V bitki na Žirovskem vrhu je bil tudi ranjen. Posebno natančno je opisano vodenje novincev v Tomšičevo brigado do Žužemberka z vsemi nevarnostmi, ki so jih morali obvladati. Posebno zanimiv je zapis o ukazu napotitev skupine partizanov čez mejo na Koroško, v kateri je sodeloval z nalogo, da se tudi tam organizira odpor. Pot tja in nazaj na Gorenjsko je bila dolga in naporna, a uspešna, čeprav s številnimi nevarnostmi in tudi žrtvami.

Četa, v kateri je deloval, se je največ zadrževala v Polhograjskih Dolomitih, v Škofjeloškem in Žirovskem hribovju, pa okoli Cerknega vse do Banjske planote. Skoraj ni kraja, ki ga v potopisu ne bi večkrat omenjal, kar dokazuje, da so bile partizanske enote v nenehnem menjavanju položajev in v različnih akcijah.

Kmalu po končani vojni je bil premeščen v Beograd in postal je Titov gardist. Želja, da se vrne v svoje domače okolje, se mu je uresničila šele po štirih letih služenja v Titovi gardi. Poročil se je leta 1950. Življenjska družica je postala in ostala vse do njegovi smrti žena Ivanka, prizadevna terenska aktivistka Osvobodilne fronte iz sosednje vasi.

Jaka je za delovanje v osvobodilnem boju in pozneje v jugoslovanski vojski prejel visoka vojaška priznanja, številna priznanja pa je prejel tudi za prostovoljno delovanje v raznih organih in društvih v občini

Šiška in pozneje v občini Medvode ter v domači vasi in krajevni skupnosti Vaše - Goričane. Bil je izučeni tesar in je ostal zvest svojemu poklicu tako v podjetju Tesar Ljubljana, kjer se je zaposlil po vrnitvi iz vojske, kot nazadnje pred upokojitvijo v Tovarni celuloze Medvode.

Od umrlega člana Združenja borcev za vrednote NOB Medvode, do leta 2011 pa njegovega predsednika, smo se njegovi sodelavci, prijatelji in tovariši poslovili z vsemi častmi 19. junija na pokopališču v njegovi rojstni vasi Sora.

Matevž Barle

Albin Skok

(1928–2019)

Na pokopališču v Polju smo se 24. junija letos poslovili od Albina Skoka. Rodil se je kot tretji otrok očetu Jožetu in materi Nataliji. Bivali so v Ravnici, vasi na južnem robu Trnovskega gozda. Številna družina je živela v zelo skromnih razmerah. Z drugimi otroki je zbiral železne vojaške ostanke soške fronte iz prve svetovne vojne in jih nosil v odkup ter tako po svojih močeh prispeval v družinski proračun. V osnovni šoli so otroci morali govoriti samo italijansko. Ker zatiranju Slovencev ni bilo videti konca, se je tudi Skokova družina leta 1935 odločila za preselitev v Jugoslavijo. Naselili so se na Rodici pri Domžalah. Po končani osnovni šoli je Albin dve leti obiskoval gimnazijo v Ljubljani in po začetku druge svetovne vojne še eno leto nemško meščansko šolo v Domžalah. Maja leta 1942 je gestapo nameraval aretirati Albinovega očeta, ki je bil organizator Osvobodilne fronte. Na pragu domače hiše so ga ustrelili pred očmi otrok. Mater Natalijo, ki je bila sodelavka OF že od leta 1941, so leta 1944, ko je bila na poti k Šlandrovi brigadi, aretirali kamniški raztrganci. Odpeljali so jo v zapor v Kamnik, nato v Begunje, pozneje pa v koncentracijsko taborišče Ravensbrueck – Barth, od koder se je vrnila 1. septembra 1945. Otroci so ostali sami. Najstarejši brat Jerko je bil v partizanih, sestra Božena pa je bila neustrašna aktivistka OF. Albin je že od pomladi 1943 pomagal kot aktivist pri zbiranju hrane in oblačil za partizane in prenašal pošto.

Po koncu vojne je bil Albin za pol leta vpoklican v KNOJ, dokončal je nižjo gimnazijo, gradil progo Šamac–Sarajevo, pozneje se je zaposlil v tovarni Induplati, kmalu zatem pa je bil za dve leti vpoklican v JLA, kjer je končal tudi šolo za rezervne vojaške oficirje. Leta 1950 se je zaposlil v državnem sekretariatu za notranje zadeve, kjer je delal do upokojitve leta 1978. Ob delu in družini z dvema majhnima otrokoma je dokončal srednjo ekonomsko

šolo, pozneje pa še pravno fakulteto. Skupaj še z nekaj študenti je prejel Prešernovo nagrado.

Albin je za svoje poklicno delo, sodelovanje v Zvezi rezervnih vojaških starešin, v Krajevni skupnosti Polje, zlasti pa v Zvezi združenj borcev za vrednote NOB prejel odlikovanja in številna priznanja. Z ukazom predsednika SFRJ Josipa Broza Tita je bil leta 1973 odlikovan z redom zaslug za narod s srebrnimi žarko.

Ob zahtevnem delu v težkih povojnih letih je našel ljubezen svojega življenja – Ančko Kocijančič, ki je bila v Mariboru tudi njegova sodelavka. Ustvarila sta si družino s sinom Dušanom in hčerjo Sonjo. Albin in Ančka sta z veseljem potovala po svetu, gobarila in vrtnarila, najbolj pa sta uživala v vlogi dedka in babice svojim štirim vnukom: Tinkari, Gašperju, Primožu in Katarini. Žal je Ančka leta 2005 po hudi bolezni umrla. Albinu je bilo neizmerno težko, vendar se je moral privaditi živeti sam. Rad se je udeleževal družinskih srečanj, spremljal in pomagal pri osamosvajanju vnukov ter se vedno razveselil živžava petih pravnukov.

Branka Kastelic

Edi Blažič

(1948–2019)

Na pokopališču v Opatjem selu smo se pred dvema mesecema poslovili od Edija Blažiča. Rodil se je oktobra 1948 v Skopju narodno zavednim staršem, očetu, borcu 3. prekomorske brigade, Jožefu Blažiču in mami Idi. Že kot otrok se je

zaradi oficirske službe očeta s starši pogosto selil iz mesta v mesto in iz republike v republiko takratne Jugoslavije. Živel je v Skopju, Sarajevu, Srbiji, na Reki in drugod po naši nekdanji domovini Jugoslaviji. Spoznaval je različne kulture, narode in si odpiral obzorja duha.

Kot najstnik se je učil igrati harmoniko, da bi tako ohranil duh svojih prednikov. Igral je tudi kitaro in bobne, bil je dober atlet, kolesar in še marsikaj. Odlično je risal in vsaka njegova risba za 25. maj, dan mladosti, je odšla v muzej v Beograd.

Služboval je v Vozilih Gorica, Meblu, bil je tudi mornar. Preplul je polovico sveta in si s tem uresničil željo ogledati si drugačne kraje ter spoznavati nove kulture in ljudi. Užival je v plesanju salse, navduševala ga je zgodovina človeštva, posebej se je zanimal za zgodovino NOB in umetnostno zgodovino.

V njegovem življenju sta bila še hči Martina in sin Andrej, ki pa je na žalost mnogo prezgodaj umrl. Čeprav v svojem življenju ni našel svoje prave ljubezni, si je s hčerjo Martino kupil hišo v Podkrajju in si jo korak za korakom obnavljal.

V Zvezi borcev je bil zelo dejaven in se je redno udeleževal vseh pomembnejših proslav po Sloveniji in nekdanjih jugoslovanskih republikah. Vsako leto je bil na proslavah v Jajcu, Hiši cvetja v Beogradu in Titovem rojstnem kraju Kumrovcu. Prejel je tudi odlikovanje Ruske federacije – organizacije vojnih veterancev druge svetovne vojne. Do konca je ostal zvest svojim partizanskim prednikom, svojemu Krasu. Bojeval se je proti sodobnemu fašizmu, izkoriščanju malih narodov in neokolonizizmu.

Franko Pleško, Odbor AVNOJ Slovenija

Alojz Voler

(1925–2019)

Konec junija smo se na pokopališču v Lučah ob Savinji poslovili od Alojza Volerja, ki se je rodil 19. maja 1925 v Podveži blizu Luč. V takrat zelo težkih časih se je v družini Voler rodilo 15 otrok, osem deklet in sedem fantov. V mladosti je delal na domačiji Roščevu v Podvoljčku, ko je bil star 13 let, pa je moral oditi na kmetijo v Novi Štifti za hlapca.

Med drugo svetovno vojno so ga Nemci februarja leta 1943 kot 17-letnega mladeniča vpoklicali v Arbeitdienst, po pol leta pa kar prisilno v nemško vojsko, Wehrmacht, v Calais na francoski obali. Tam je bil izpostavljen stalnemu in strogemu režimu vojaškega urjenja. Štirinajst dni pred zavezniškimi izkrcanjem v Normandiji junija leta 1944 je po srečnem naključju dobil dopust, ki mu ga je omogočil njegovi nadrejeni, saj mu je Lojze odstopal svoje cigarete, ker ni bil kadilec. Ko se je dopust iztekel, je moral znova obleči nemško uniformo in se javiti na vlak za Nemčijo. Na železniški postaji v Celju se je tik pred odhodom vlaka v stranišču preoblekel v civilno obleko, tam pustil nemško, skočil skozi okno, se po treh dneh vrnil domov in pridružil partizanom. Nemci so ga celo imeli za pogrešanega, saj se je vlak pozneje iztiril zaradi letalskega napada, v njem je bilo veliko mrtvih nemških vojakov.

Alojz je bil borec Tomšičeve brigade, odrejen v Lackov odred, v katerem je bil ranjen v roko. V par-

tizane je odšel v času največjih vojnih spopadov, dobro leto pred končanem druge svetovne vojne. Bil je vedno v prvih bojnih vrstah. Doživljal je grozote, kot so smrti najbližjih soborcev, spopade tudi z belogardisti, izdaje in zelo krute smrti svojih soborcev, iznakažene zaradi sovražnikovega nasilja. Lojzetu so ostale v spominu včasih nelogična stroga partizanska disciplina in neopravičene obsodbe. Kot partizan se je gibal tudi na avstrijskem ozemlju, kjer so živeli Slovenci, in do konca druge svetovne vojne sodeloval v hudih bojih. Po vojni je moral še dve leti ostati v Jugoslo-

vanski vojski. Žal je po vojni dočkal prva večja razočaranja. Kot pogumen partizan je dosegel čin vodnika, prejel več odlikovanj za hrabrost in bil izbran v šolo za oficirski kader. Vodja šole pa je prestrogo izločil tri gojence, ki so prej služili v nemški vojski, »češ, Švabi ne bodo z nami«.

Ob prostem času je Alojz rad prebiral knjige in obujal spomine na preteklost, ki jih nazorno pripoveduje v svoji knjigi z naslovom Moji spomini. Sodeloval je v vojaški operaciji Vranov let.

Po vojni je Alojz kot gozdni delavec delal v Gozdni upravi Nazarje, obrat Luče, in tri leta v ljubljanskem Litostroju. S pridnim delom sta si z ženo Minko, ki je bila ves čas gospodinja, sredi petdesetih let v Podveži zgradila hišo. Imela sta dva sinova. Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije mu je decembra lani podelila zlato plaketo za zasluge. Dejaven je bil v borčevski in invalidski organizaciji.

Jože Skok, Alojzev nečak

ŽALNA SEJA

Predsedstvo in svet ZZB NOB Slovenije sta 8. avgusta 2019 pripravila v prostorih Zveze žalno sejo ob smrti partizanskega soborca, tovariša, prijatelja, predsednika ZB NOB Ljubljana in dolgoletnega člana predsedstva Zveze združenj borcev NOB Slovenije Janka Heberleta. Zbranim je na žalni seji spregovoril častni predsednik ZZB NOB Slovenije Janez Stanovnik. Janko Heberle je bil udeleženec NOB od leta 1942,

prejemnik najvišjega priznanja ZB in nosilec številnih državnih odlikovanj in družbenih priznanj. Vseskozi se je javno zavzemal za resnično podobo NOB in aktivno sodeloval v Zvezi borcev. Bil je več kot 20 let predsednik Mestne zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana in s svojim delovanjem pripomogel kljub neprijetnim družbenim razmeram uspešno sooblikovati podobo in delovanje Zveze borcev v Ljubljani in Sloveniji.

JUBILEJI

95 let Alojza Dolničarja

16. junija je 95 let dopolnil Alojz Dolničar, nosilec partizanske spomenice 1941, upokojeni polkovnik, partizan v Dolomitskem odredu in v Tomšičevi brigadi ter udeležene pohoda XIV. divizije na Štajersko. Bil je tudi dolgoletni in zadnji predsednik Odbora skupnosti borcev XIV. divizije NOV in POS.

Rodil se je v številni družini kot deseti otrok, hkrati zadnji fant, za njim se je rodilo še pet deklet. Očetova skromna krojaška delavnica ni zadoščala za preživetje, in tako je moral že kot desetletni otrok »služiti« za pastirja na večji kmetiji v domači vasi Šujica pri Dobrovi. Starejši brat Vladimir mu je pozneje uredil vajeništvo za pekovski poklic pri mojstru Legiši na ljubljanskem Viču. Alojz pravi, da sta bila delo in življenje v pekarni Legiša kar dobra in prijetna, dokler se nista leta 1941 začeli vojna in italijanska okupacija. Skupaj s starejšima bratoma Vladimirjem in Janezom se je takoj vključil v delo OF na viškem območju. Dvakrat so ga Italijani aretirali, obakrat izpustili, pred tretjo napovedano racijo na začetku leta 1942 pa se je umaknil v partizane. S prijateljem Milanom Peterco sta odšla na Ključ, kjer se je takrat zadrževal

90 let Franca Tisovca

Letos je med 90-letnike vstopil tudi Franc Tisovec iz Podturna. Na njegov rojstni dan so ga obiskali in mu čestitali župan Franci Vovk, predsednica KORK Ivana Pelko, predsednik občinskega združenja borcev za vrednote NOB Avgust Bradáč in članica Nada Pavša ter predstavnik upokojencev Jože Lukšič.

Otroštvo je Franc kot večina takratnih otrok preživel v pomanjkanju in ob delu. Njegovo otroštvo je prekinila vojna, ki mu je za vse življenje pustila hude posledice. Bilo je leto 1943, ko je prišlo partizansko povelje, da je treba nekaj pšenice iz Tisovčeve kašče odpeljati v mlin. Četita otrok, starih od 12 do 15 let, med njimi je bil tudi Franc, je odpeljala pšenico v mlin.

Ko so se naslednje jutro vračali in so ravno hoteli prenesti »šajtrgo« čez prekopano cesto, je strahovito počilo, ker je eden od fantov stopil na mino. Trije so bili grdo razmesarjeni in takoj mrtvi, Franc in Jože Avguštin pa sta ostala živa, hudo ranjena in gola. Franc je bil zadet v vrat, kjer je zazevala velika rana, odtrgalo mu je del jezika, od obraza je tekla kri in nič ni videl. Mož, ki je delal v bližnjem vinogradu je poklical kmeta z vozom in konjem in oba ranjenca so naložili na voz in

Dolomitski bataljon, ki je kmalu prerasel v odred.

Po italijansko-nemški ofenzivi marca 1943, v kateri je padel njegov brat Vladimir - Rudi, so se borci Dolomitskega odreda premaknili na Krim. Alojz je postal borec prve slovenske narodnoosvobodilne brigade Toneta Tomšiča. Tako kot v Dolomitskem odredu je tudi v Tomšičevi brigadi opravljal kurirske naloge, in kot sam pravi, je dobesedno prehodil skoraj vse slovensko ozemlje.

Številni spomini ga vežejo na leto 1944, ko je v januarju s soborci XIV. divizije krenil na dolgo, nevarno in negotovo pot na Štajersko. Po več kot letu težkih bojev z nemško vojsko na Štajerskem in Koroškem je le napočil konec vojne. Lojze je dan zmage nad nacizmom dočakal na slovenskem Koroškem v Avstriji. Še vedno se z žalostjo in grenkobo spominja dogodkov v Borovljah, ko je v boju z domobranci, ki se niso hoteli predati, padlo več kot sto borcev Bračičeve brigade in Koroškega bataljona. Dogodek je podrobno opisal v knjigi z naslovom »Spomini na otroška in partizanska leta«, ki jo je pripravil ob svoji devetdesetletnici.

Po osvoboditvi je Alojz ostal v JLA, služboval po raznih krajih, se leta 1965 upokojil in vrnil v Ljubljano. Življenje bi lahko teklo lepo in umirjeno, žal pa je žena Nada hudo zbolela in umrla. Nekaj let pozneje je spoznal Lučko, s katero sta se preselila v njen domači kraj Šmarje pri Jelšah. Ustvarila sta si prijeten nov dom. V njuni hiši sredi zelenja in rož smo bili vsi sorodniki vedno dobrodošli in gostoljubno sprejeti.

Ob častitljivem jubileju našemu zadnjemu spoštovanemu in dragemu stricu Lojzetu iskreno voščimo in želimo vse dobro.

V imenu sester, nečakinj in nečakov ter vseh drugih sorodnikov zapisala nečakinja
Danica Dolničar

ju odpeljali do Grmadarjevih. Tam so ju zavili v rjuhe in odpeljali v Sotesko. Trpela sta hude bolečine, saj je bila pot slaba, premetavalo ju je sem ter tja, pritisnilo pa je tudi sonce. V Soteski so ju Italijani začudeno gledali, potem pa so Franca naložili na nosila in ga odnesli v grad. Dobil je injekcijo, nato pa so pot nadaljevali proti Straži in Novemu mestu.

Franc je v bolnišnici poleg bolečin trpel tudi hudo žejo. Zaradi nemškega bombardiranja novomeške bolnišnice so ga poslali domov, tam pa se je začelo novo trpljenje. Zdravil ni bilo, povojev tudi ne, zato je mama belo rjuho raztrgala na trakove, s katerimi mu je rane previjal usmiljeni brat, ki se je pridružil partizanom. Rane so mu čistili z žganjem. Francu so se rane zacelile, ostali pa so brazgotine na vratu, obrazu, poškodovan jezik, sluh in vid. Kljub temu je po vojni tri leta služil vojsko v Titogradu. Franc se je leta 1959 poročil s pridno ženo, vajeno trdega kmečkega dela. Imela sta dva otroka. Danes je Franc v zasluženem pokoju. Pohvali snaho, ki poskrbi, da je njegov dom urejen. Veliko prijatelja sta z vnukinjo Tino.

Helena Miša Kulovec

90 let Cvetka Pavlina

Dogovorimo se za klepet ob kavi. Cvetko Pavlin je reden gost lepo urejenega vrta Doma starejših občanov Dravlje. S svojo življenjsko radostjo v trenutku ogreje vsako družbo. Pokončen gospod (tega izraza noče zase, rajše je tovariš) s karizmo, bister, hudomušen, galanten, je že dolga leta naš spoštovani sokrajan. Vso svojo aktivno dobo je zaprisežen socialdemokrat in po teh vrednotah tudi sooblikuje podobno četrtno skupnosti. Prizadeval si je, da imajo Dravlje svoj krajevni praznik, in vsakoletna komemoracija pri spomeniku NOB je že preslegla krajevne meje. Zna biti šaljiv,

pa tudi resen, ko natrosi kamenčke iz življenjskega mozaika.

Rodil se je 15. aprila 1929 v Vodica pri Sv. Križu (zdaj Gabrovka pri Litiji) kot eden od šestih otrok v družini. Mati je mlada umrla, skrbna babica po očetovi strani je prevzela večino bremena vzgoje otrok, pozneje pa mačeha, ki je z njimi ravnala enako kot s svojimi otroki. Med vojno je moral Cvetko čez noč odrasti in se kot član zavedne družine vključevati v boj za svobodo.

Ob začetku druge svetovne vojne je bil Cvetko star 12 let, a ker je bila družina zavedna, se je po svojih zmožnostih pogumno vključil v NOB. Stric, borec Cankarjeve brigade in terenski aktivist, je naučil Cvetka in dve leti starejšega brata deaktivirati nemške bombe, ki so potem v platenih košarah romale k partizanom. Cvetko je pomagal tudi pri prevozu ranjenih partizanov z domačimi konji in vozom. Delo na terenu je bilo za mladoletnega aktivista pogosto naporno in tvegano. Kljub nesreči, ko je pri prevozu orožja voz naletel na mino in je bil oče poškodovan, 11-letni brat pa ubit, je družina še naprej delala za partizane. Cvetko je v spremstvu oboroženega partizana ponoči s konji večkrat vozil papir, sol, vreče in škatle za potrebe Baze 20. Spremljal

je sedem partizanov na poti do vasi Cerovec, ko so padli v zasedo in se je komaj rešil. Pred očmi otrok so pretepli in odpeljali v zapor njegovega očeta, ker ni izdal brata aktivista. Cvetko je bil tudi partizanski kurir.

Po vojni se je izšolal za vodenje kmetijske zadruge, opravljal je delo terenskega aktivista. 1949 leta je začel služiti vojaški rok, po končanem vojaškem služenju v Sisku in Vrhnikih se je aktiviral v enote JLA. Služboval je na Vrhnikih, Rakeku, v Petrinji, Sisku in Ljubljani. Konec leta 1984 se je upokojil.

Že pred upokojitvijo se je povezal z Zvezo borcev Dravlje. Leta 1978 je najprej postal tajnik organizacije, od leta 2006 pa je predsednik. Ponosno pove, da letos praznuje 41 let aktivnega delovanja in vodenja. Na začetku so bili skoraj vsi član aktivni sodelavci in borci. Leta so opravila svoje in zdaj je le še sedem članov iz časa vojne. Ob slovesu vsakega člana napiše govor in obišče družino pokojnega. Poskrbi za spremstvo pogreba s praporščakom. Organizacija šteje 98 članov, ker Cvetko redno skrbi za vključevanje mladih. Cvetko je v četrtni skupnosti spoštovan zaradi poštenosti, empatije do šibkejših in svojega delovanja v dobro sokrajanov.

Matjaž Špat

OPOMBA POD ČRTO

Nacisti v Mariboru

O krvavi učiteljici zgodovini

Samo kot opomba pod črto želim k polemiki o »avtohtoni« nemški etnični manjšini v Sloveniji (T. Turnšek vs. A. Auersperger) dodati še eno misel: prave težave s to »avtohtono manjšino« (izmišljeno ali resnično) se začnejo, ko jo skušajo porabiti kot kritje za manj et(n)ično početje. O tem sem po internem dogovoru pred časom pripravil predlog stališča ZZB; predloga vodstvo žal ni sprejelo, predlagam pa ga za objavo, ker govori razmera nedvoumno in prijemljivo:

»27. januarja 2019 so na mariborskem Glavnem trgu nemško nacionalne organizacije, med njimi *Landsmannschaft der Deutsch-Untersteirer in Österreich*, zaranžirale dogodek, ki spominja na najbolj črne dni na-

cističnega nasilja v teh krajih. Na javnem mestu so položili vence in prižgali sveče z velikonemškimi gesli, med njimi tudi esesovskim *Meine Ehre heisst Treue (Moji časti je ime zvestoba)*. Menda so s tem hoteli opozoriti na obstajanje fantomske nemške manjšine v Sloveniji. Trditev o njenem obstajanju je znana, celo iz postopkov avstrijske diplomacije; najbolj trdoglavim ponavljavcem pa naj še enkrat zagotovimo, da je zadnje morebitne Nemce iz Slovenije povabil k sebi Hitler, in to kmalu potem, ko je prišel naročit, da je treba spodnještajersko deželo spet narediti nemško – milo ali s silo; in ko so njegovi zvesti landsmanshafterji razselili ali pobili nekaj deset tisoč Slovencev, med njimi postrelili nedolžnih

1600 talcev. Če kdo od bolj ali manj anonimnih razširjevalcev nacističnih parol s puršikoznimi akcijami te vrste misli danes po Goebelsovo uveljaviti obstoj 'nemške manjšine' v Sloveniji, naj ve, da po tej poti ne bo prišel daleč. Živimo pač v drugačni Evropi, svobodo in demokracijo pa smo si že med drugo svetovno vojno izborili v partizanskem boju z ramo ob rami v protifašistični koaliciji. Nihče nam ne bo več delal naše dežele po svoji zblojeni podobli!

Če vidimo v zadevi basen, sledi približno tole: vprašanje ni akademske narave in kazanje s prstom na to ali ono knjigo. Vsaj tega nas je krvava učiteljica zgodovina naučila, in to za visoko ceno.

Matjaž Kmecl

ZLOČINI OKUPATORJEV

Frankolovski zločin

Letos sem se udeležila prireditve v spomin na sto frankolovskih žrtev, obešenih 12. februarja 1945 na Stranica. Slavnostni govornik je bil predsednik vlade Slovenije Marjan Šarec, ki je med drugim poudaril domoljubje in medsebojno pomoč človeka človeku.

V manjšem grobu v Stranica je pokopanih 40 talcev, med njimi moj brat Stanko, ki so ga Nemci zajeli v Rožni dolini pri Šmartnem. Tu je bila zidanica in v njej kurirska postaja TV-30, kjer so si kurirji izmenjavali zaupno pošto in počivali. Neko de-

cembrsko noč leta 1944 so kurirji v zidanico pripeljali civilista Slovenca z namenom, da ga po kurirski poti predajo 13. Bračičevi brigadi, ki se je v tistem času zadrževala na konjiškem območju blizu Špitaliča.

Med počitkom v Rožni dolini je omenjeni mobiliziranec pobegnil in kurirje izdal celjskim gestapovcem. Kmalu zatem je skupina nemških vojakov obkolila kurirsko postajo v Rožni dolini. Nekaj kurirjev je pobegnilo, mojemu bratu pa ni uspelo. Po odskoku iz zidanice so ga nemški vojaki zajeli, zidanico pa zažga-

li. Zvezanega in pretepenega brata so odvedli proti Celju v Stari pisker. Mami Elizabeti je poslal prošnjo, da mu prinese sveže perilo in nekaj za pod zob. Usodnega 12. februarja mu je mama v hudem mrazu želela oddati paket, a ga paznik ni sprejel, češ da jetnike premeščajo. Vrnila se je – in na Frankolovem prečita rdeči razglas »Obešanje 100 talcev«, med temi pod številko 66 prebere ime svojega ljubljene sina Stanka. S kakšnimi občutki je to vest povedala domačim, je vredno razmišljati.

Marjanca Gorenšek Lakota

V SLIKI IN BESEDI

Radenci:

V Radencih je bila na predvečer letošnjega državnega praznika, dneva upora proti okupatorju 27. aprila, tradicionalna proslava. Pripravila jo je Krajevna organizacija ZZB za vrednote NOB Radenci v sodelovanju s podjetjem Erinox in Občino Radenci.

Udeleženci so se zbrali pri Vrtcu Radenci, zatem pa se odpravili na pohod do nekaj sto metrov oddaljenega podjetja Erinox, kjer je bila proslava. Na slovesnosti z bogatim kulturnim programom – med drugim je sodelovala tudi godba na pihala iz Gornje Radgone – sta spregovorila Darjan Mencinger, predsednik krajevnega borčevskega združenja v Radencih, in Boris Edšid, predsednik borčevskega združenja v Gornji Radgoni. Povedano je bilo, da je z radenskega območja v času NOB padlo kar 39 ljudi. Med obiskovalci proslave so bili tudi 91-letni Alojz Mejcen iz kraja Rihtarovci v občini Radenci, ki je sodeloval v NOB, in člani Združenja šoferjev in avtomehaničev iz Gornje Radgone, ki so se prireditve udeležili drugič zapored.

Besedilo in foto: Franci Klemenčič

Zgornja Polskava:

Člani KO borcev za vrednote NOB Zg. Polskava vsako leto pripravimo zanimivo ekskurzijo. Letos smo se drugo soboto v juniju odpravili na Koroško.

Najprej smo si ogledali rudnik svinca in cinka v Mežici. V vasi Šentanel so nam na Turistični kmetiji Ploder pripravili okusno kosilo, nato pa smo pot nadaljevali v Železno Kaplo, kjer smo obiskali spominsko obeležje Peršman, nekdanje prizorišče nacističnega vojnega zločina nad slovenskim koroškim civilnim prebivalstvom. Do 25. aprila 1945 je na tej kmetiji dobro živelo od 20 do 25 ljudi. Družina je podpirala protifašistično odporiško gibanje. Na pragu svobode je bila izropana domačija, na tej kmetiji pa ustreljenih enajst članov družine: štirje odrasli in sedem otrok družin Sadovnik in Kogoj. Z zanimanjem smo prisluhnili gospodu Franciju, zavednemu koroškemu Slovincu, ki nam je zelo čustveno pripovedoval o teh dogodkih. Poudaril je, da je vsak spomenik otrok svojega časa. Ustavili smo se tudi na pokopališču in se pri grobu spomnili velikega krvnega davka te družine. Časi so bili takšni, da je jamo kopal sam župnik, pa tudi pogrebcev je bilo manj kot pokojnikov. Na poti proti domu smo se ustavili še v Poljani pri spominskem obeležju.

Besedilo in foto: Jožica Ravš

Ljubno ob Savinji:

Za nami je štirideseti pohod do Tračke bolnice in na Travnik. 19. maja nam je članom ZB NOB KO Ljubno ob Savinji uspelo za ta jubilej pripraviti slovesno proslavo, ki jo je vodila Polona Kramer. Lenka Kralj je zbrala petnajst partizanskih pesmi, ki smo jih izdali v jubilejni pesmarici in smo jo delili vsem pohodnikom. Zdenka in Peter Valte sta priskrbela jubilejne rdeče rutice z letnico pohoda in našim emblemom.

Pridobitev pa so panoji z dnevniki dr. Roberta Kukovca (ki jih je ohranil njegov kurir Franci Juvan). Marljivi udarniki so zabetonirali podstavke, Martin Klíner z ekipo (Maksom, Jakom, Alojzom, Pavlom, Franjotom) je uredil kovinsko ogrodje, gradivo za panoje je pripravila Irena Retko, delo pa je usklajeval predsednik Paul Orešnik in tudi sam pomagal pri opravih.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil Franc Smrtnik iz Kort na Koroškem, župan v Železni Kapli. Spomnil je na našo podobno usodo v zgodovini. Opomnil je na razraščanje fašizma in se zahvalil partizanom, ki so se edini bojevali za pravičen boj, za obstoj slovenstva in domovine.

Spregovorila sta tudi podžupan Železne Kaple Gabriel Hribar, ki je v imenu Enotne liste prejel naše priznanje, in naš prijatelj Feliks Wieser - Biser. Avstrijski prijatelji pohodniki so nam podarili pesmarice iz leta 1945, ki so jih dali ponatisniti. Skupaj smo zapeli nekaj partizanskih pesmi in pot nadaljevali na Travnik, kjer smo se spet družili s svojimi koroškimi prijatelji.

Besedilo: Irena Retko, foto: Radenko Tešanovič

Bodonci:

Združenje borcev in simpatizerjev za vrednote NOB KO Bodonci vsako leto 25. maja priredi praznovanje dneva mladosti v spomin na Tita in na obdobja, preživeta v skupni državi Jugoslaviji. Tudi letos se je na srečanju zbralo približno 90 članov združenja, njihovih svojcev in simpatizerjev.

Zbrane je nagovoril Daniel Pelc, predsednik KO Bodonci, in predstavil pomen praznovanja 25. maja. Povedal je tudi, kako smo v Jugoslaviji praznovali praznik mladosti in kaj je to pomenilo mladim, ki so se ob tem prazniku srečevali na športnih in kulturnih prireditvah po vsej Jugoslaviji in na koncu v Beogradu, in kaj je pomenila štafeta, ki se je predajala Titu. Poudaril je pomen NOB in pomen ohranjanja spomina na grozote druge svetovne

vojne, ki jih ne bi smeli nikoli pozabiti in ki se nikoli ne bi smele ponoviti. Prav zato je pomembno, da se prava resnica o NOB prenaša na zanamce, še posebno ker so v Sloveniji skupine, ki želijo zgodovino spremeniti.

Zbrane so nato pozdravili predsednik Združenja borcev in simpatizerjev za vrednote NOB Emri Evgen, Zlatan Krkić iz Čičevca in Sašo Velikovski iz občine Sveti Nikola ter župan Občine Puconci Ludvik Novak. Vsi trije so poudarili dobro sodelovanje med državami Slovenija, Srbija in Severno Makedonijo.

Članica društva je prisotnim predstavila lik tovariša Tita vse od mladosti, sodelovanje v NOB in vodenje Jugoslavije do njegove smrti. Predstavljeno je bilo, kaj je Tito pomenil v takratni Jugoslaviji in kaj v svetu, kjer so ga poznali bolj kot zdaj nekatere voditelje v svetu.

Besedilo: Vijola Bertalančič, foto: Dani Pelc

Prehod na LED = prihranek

LED sijalke v naši ponudbi.

Več informacij o ponudbi najdete na:

- spletni strani www.energijaplus.si (zavihek Ostala ponudba),
- vseh prodajnih mestih Energije plus,
- elektronski pošti info@energijaplus.si,
- QR kodi.

PREJELI SMO

Brez VDV bi bilo drugače!

Kot borec Vojske državne varnosti (VDV) čutim dolžnost, da se oglašim na izredno dobro organizirano in obiskano proslavo ob 74. obletnici preboja iz obroča nemške vojske na Menini planini marca 1945. Jaz in drugi predstavniki VDV pa smo ogorčeni nad govorniki, ki so v svojih govorih in nagovorih ignorirali pomen in vlogo borcev VDV v tej epohalni bitki. Prav prihod VDV je bil odločilen za izid bitke na Menini. Ne omalovažujem prispevka in vloge borcev Šlandrove in Zidanškove brigade, ki so se bojevali v nemogočih razmerah. Vendar je ob tem nujno priznati vlogo VDV. Izid bitke bi bil zagotovo negotov, če ne bi prišel bataljon VDV. Ob tem se moramo zavedati, da smo bili borci VDV dobro izurjeni, dobro oboroženi, vajeni discipline in mladi. In takšni smo se po spletu okoliščin pojavili na Menini planini. Prav borci VDV, sicer domačini, ki so dobro poznali teren, smo našli prehod, po katerem so se partizani umaknili iz sovražnega obroča. Zato prosim in zahtevam, da se v prihodnje ne ignorirajo borci VDV in njihova vloga pri razpletu dogodkov na

Menini marca 1945 oziroma se ne omalovažuje njihov prispevek k bitki tako, da se njihova vloga minimalizira z le bežno navedbo.

Tone Tratnik, Domžale

Dan mladosti

25. maja 2019 smo se udeležili proslave ob nekdanjem dnevu mladosti v hrvaškem mestecu Kumrovec. Prireditev sta pripravila vsehrvaško združenje »Josip Broz Tito« in Zveza protifašističnih borcev Hrvaške. Dogodka se je udeležilo uradno več kot 15 000 ljudi, od tega približno 6000 iz Slovenije, ki so bili tudi med nastopajočimi.

Na prireditvenem prostoru so bile tudi stojnice, na katerih so udeleženci poleg hrane in pijače dobili priložnostne spominke, povezane s 25. majem. Takoj na začetku je policija Republike Hrvaške začela izvajati poostren nadzor nad tistimi udeleženci dogodka, ki so s seboj imeli zastave na drogovi ali brez drogovi, ki so simbolizirale nekdanjo državo Jugoslavijo, delavske zastave (rdeča zastava z napisom Proletarci vseh dežel – združite se) in kape z zvezdo, tako »triglavke« kot kape titovke. Že na mejnem

prehodu so hrvaški organi opozarjali posameznike zaradi posedovanja simbolov, vendar niso ukrepali. Samo obnašanje hrvaških organov na dogodku je bilo korektno, vendar po naši presoji in prepričanju povsem nezakonito. Zgodilo se je, da ko je prispel in parkiral avtobus, so pristopili policisti in redarji ter zahtevali od udeležencev, da slečejo majice s simboli zvezde, Tita in napisom SFRJ in da partizanske kape pustijo v avtobusu ter da spravijo zastave. Posameznike, ki so prihajali na prizorišče, so policisti obkolili in zahtevali, da te simbole odstranijo. Najprej so redarji in policisti govorili, da so težava drogovi, če teh ni bilo, so bili sporni simboli. Vse udeležence so ves čas spremljali z videokamerami in fotoaparati. Celo od nastopajočih so zahtevali, da se na kraju samem slečejo! Na začetku postopka so policisti delovali strpno, potem pa vedno bolj agresivno. Posameznim udeležencem so tudi grozili z denarnimi kaznimi in privedbo k sodniku za prekrške. Tudi fizično so preprečevali udeležencem, da bi se sploh približali prizorišču glavnega dogajanja proslave. Policisti so tudi prepovedali prodajo zbirateljskih eksponatov na prireditvi. Po pripovedovanju predse-

dnika ZZB NOB Slovenije dr. Tita Turnška je hrvaška policija na mejnih prehodih zavrnila vstop nekaj avtobusom s slovenskimi udeleženci.

Na mejnem prehodu Bistrica ob Sotli smo ob vrnitvi v Slovenijo 25. maja 2019 ob 16.30 dali ustno prijavo o maltretiranju udeležencev proslave v Kumrovcu od hrvaških organov. V opisanih primerih so kršili evropsko razsodbo Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu v zvezi s simbolom rdeče zvezde, ko je leta 2012 razsodilo, da je Madžarska kršila temeljno pravico do svobode izražanja, ko so Fratanola obsodili zaradi nošenja peterokrake rdeče zvezde.

Franko Pleško
predsednik odbora
AVNOJ Slovenija

Dan vstaje

Iz narodovega spomina so nam uradno izbrisali 22. julij – dan vstaje slovenskega naroda, ki smo ga praznovali in slavili v letih od 1951 do 1991. Kakor koli in kljub pljuvanju po njem bo ostal del nas in v našem neizbrisnem spominu. Preveč je bilo storjenega gorja in padlih nedolžnih žrtev

od 6. aprila 1941 do 9. maja 1945. Povojnih pobojev ne štejem, ker so bili izvorni greh kolaboracije. Bojim se dneva in trenutka, ko bodo kvazi zgodovinarji in politikanti izjavili, da je vsega kriv slovenski partizan in da smo mi napadli Nemce, Italijane itd. Vse gre v to smer.

Berem izjave na desnici najbolj »omiljenega« zgodovinarja Staneta Grande, ki je stalen gost TV Nova24, Družine, Reporterja in Demokracije. Ta izmeček pljuva po vsem, kar je bilo do leta 1991. V podrobnosti se ne želim spuščati.

Naslednji je novinar, ki v tem poslu ne pomeni nič, Vinko Vasle. Ta se je zdaj lotil legendarnega komandanta Franca Severja – Frante. Popljuvali so Dražgoše, Osankarico, sedaj še Menino planino. Še nekoliko nazaj je Aleš Hojs, »veliki vojskovodja« in predsednik VSO, ožigosal Franca Rozmana – Staneta za zločinca in ne vem kaj vse mu je še naprtil.

Državni organi in politiki pa »modro molčijo«, vse v imenu demokracije, svobode govora. Skrbijo le še za svojo rit, položaje in oblast. Na položajih pa se nenehno menjujejo eni in isti.

Naj končam v upanju, da ste se na praznični dan lepo imeli.

Srečko Križanec, Štore

VABILA

Koder sonce hodi

ZZB za vrednote NOB Slovenije, ZB za vrednote NOB Medvode in Občina Medvode vas vabijo na slovesnost Koder sonce hodi, posvečeno 175. obletnici nastanka Prešernove Zdravljice, 75. obletnici ponatisa Prešernove Zdravljice kot najlepšega uporniškega tiska v okupirani Evropi (tiskani v partizanskih tiskarnah Trilof in Donas) in 30. obletnici uradnega sprejema Zdravljice kot slovenske himne. Slovesnost bo v **soboto, 28. septembra 2019, ob 11. uri** na prireditvenem prostoru Krajevne skupnosti Trnovec v dolini Ločnice pri Medvodah, v bližini partizanskih tiskarn Trilof in Donas. Slavnostni govornik bo akademik dr. Matjaž Kmecl.

Jezerca pod Krvavcem

V **soboto, 7. septembra 2019, ob 11.30** pri osrednjem spomeniku NOB na planini Jezerca pod Krvavcem spominška slovesnost s kulturnim programom ob 77. obletnici napada na 2. grupo odredov in v spomin na borce Krvavške čete, padle v hajki avgusta 1942. Prav tako v soboto, 7. septembra, bo organiziran pohod po Poti spomina in tovarštva in 2. grupe odredov z Bča preko Davovca, Trdovnika na planino Jezerca. Začetek pohoda bo ob 8. uri na Bču pred Štefanjo goro, 500 metrov nad postajo gondolske žičnice na Krvavec. Organizator slovesnosti in pohoda je OO ZB za vrednote NOB Kranj, Cerklje na Gorenjskem. **Božo Janež**, predsednik ZB NOB Kranj

Srečanje pod Krnom

Krajevna organizacija ZB Kobarid, Planinsko društvo Kobarid, Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin in Lovska družina Smast vas vabijo pod Krn na srečanje s kulturnim programom v počastitev bojev v Krnskem pogorju. Srečanje bo v **nedeljo, 8. septembra 2019, ob 11. uri** pri koči na planini Kuhinja. Slavnostni govornik bo Darko Nikolovski. **Informacije:** Vojko Hobič, 040 234 051

Mohor nad Moravčami

Združenje borcev za vrednote NOB Moravče vabi na spominško slovesnost ob 78. obletnici napada na Mengeško-moravško četo na Mohorju in v spomin na prvo bitko na Moravškem. Slovesnost bo v soboto, 21. septembra 2019, ob 11. uri pri spomeniku na Mohorju nad Moravčami. Slavnostni govornik bo generalni sekretar ZZB za vrednote NOB Slovenije Aljaž Verhovnik.

Recitacijam in harmoniki ter pihalni godbi se bosta s partizansko pesmijo pridružila Kvartet Krt in violinistka Brina Švarc. Vljudno vas vabimo, da se nam pridružite in v spomin na NOB povežete s prijetnim izletom in druženjem.

Ustanovitev Gubčeve brigade

Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje, Občinska organizacija združenja borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno, Skupnost borcev Gubčeve brigade, Skupnost borcev 12. SNOUB in Občina Mokronog - Trebelno pripravljajo v **soboto, 7. septembra 2019, ob 11. uri** pri lovski koči na Trebelnem spominško slovesnost v počastitev 77. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade, 76. obletnice ustanovitve 12. SNOUB in 78. obletnice ustanovitve Mokronoške čete. Slavnostni govornik bo Janez Mejač, sin borca Gubčeve brigade in častni občan občine Mokronog - Trebelno. V kulturnem programu bodo sodelovali Občinski pihalni orkester Trebnje, učenci Osnovne šole Mokronog – PŠ Trebelno, Ženski pevski zbor Zimzelen Mirna pod taktirko Staneta Pečka. Prireditelj bo vodila Mateja Vrabec.

Na prireditvi bodo sodelovali tudi pripadniki častne čete Slovenske vojske. Prireditelj bodo s svojo prisotnostjo počastili člani Društva ljubiteljev starodobnih vozil Hrast Tržišče, Duletova četa, Gorjanska četa, Slobodanova četa in Novomeška četa. (Več na spletni strani Svobodne besede).

Po poti Levstikove brigade

Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto in Občinski odbor borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice pripravljata in vabita na 17. tradicionalni Pohod po poti Levstikove brigade. Pohod bo v **soboto, 31. septembra 2019**. Zbirno mesto bo **ob 9. uri** pod pokopališčem v Dolenjskih Toplicah. Pohod poteka po markirani poti, dolgi deset kilometrov. Konec pohoda bo na Velikem Riglju 38, predvidoma ob 11.30, tam bo družabno srečanje s pogostitvijo.

Koprivnik pri Kočevju

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje z odborom skupnosti borcev 18. divizije NOV in Občino Kočevje vabijo na spominško slovesnost ob 75. obletnici zmagovitih bojev 18. divizije pri obrambi Bele krajine in ob obletnici roške ofenzive. Prireditelj bo v **soboto, 21. septembra 2019, ob 11. uri** v Koprivniku pri Kočevju. Po slovesnosti bo tovariško srečanje.

Vabila na proslave

Vabimo vas na proslavo Priključitev Primorske, ki bo **14. septembra 2019 ob 15. uri** v Ajdovščini. Avtobus izpred Hale Tivoli bo odpeljal ob 12. uri. Prijave sprejemamo na telefonsko številko 01/432-52-41 – Tatjana. Prijave sprejemamo do 10. septembra 2019.

Vabimo vas na spominško slovesnost ob 77. obletnici ustanovitve Gubčeve brigade, ki bo **7. septembra 2019 ob 11. uri** pri Lovski koči na Trebelnem. Avtobus bo odpeljal izpred Hale Tivoli ob 9. uri. Prijave sprejemamo na telefonsko številko 01/432-52-41 – Tatjana.

Vabimo vas na slovesnost ob ustanovitvi več brigad pod geslom Mi pa nismo se uklonili, ki bo **21. septembra 2019 ob 11. uri** na Golem. Avtobus izpred Hale

Tivoli bo odpeljal ob 9. uri. Prijave sprejemamo na telefonsko številko 01/432-52-41 – Tatjana.

Vabimo vas na slovesnost pod naslovom Koder sonce hodi, ki bo posvečena 175. obletnici nastanka Prešernove Zdravljice in 75. obletnici ponatisa Zdravljice v partizanskih tiskarnah TRILOF in DONAS ter 30. obletnici uradnega sprejema Zdravljice kot slovenske himne.

Prireditelj bo v **soboto, 28. septembra 2019, ob 11. uri** na prostoru KS Trnovec v dolini Ločnice pri Medvodah. V primeru slabega vremena bo prireditelj v športni dvorani v Medvodah. Avtobus izpred Hale Tivoli bo odpeljal ob 9. uri. Prijave sprejemamo na telefonsko številko 01/432-52-41

Vrnitev Primorske k matični domovini

Občina Ajdovščina bo v sodelovanju z lokalnimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami ter ob podpori vseh primorskih občin pripravila proslavo ob državnem prazniku – vrnitvi Primorske k matični domovini. Dogodek bo v **soboto, 14. septembra 2019, ob 15. uri** na grajskem vrtu v Ajdovščini.

Slavnostni govornik bo predsednik Vlade Republike Slovenije Marjan Šarec. Občinstvo bosta nagovorila župan Občine Ajdovščina Tadej Beočanin in predsednik ZB NOB Ajdovščina - Vipava Božo Novak. Proslavo bo neposredno prenašala TV Slovenija.

Scenarist in režiser proslave je domačin Peter Avbar. Idejo za vsebinsko zasnovano programa je črpal iz pesmi Calvi zasedbe Siddharta, kot slogan prireditve pa izbral zadnja dva verza:

Iz novih sanj se rodi novi svet,
kjer za dobro ljudi se meja ne gradi.
V okviru letošnjega praznovanja primorskega praznika bo v sodelovanju z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije

na panojih ob grajskem vrtu postavljena razstava fotografij Edija Šelhausa. Letos se spominjamo stote obletnice njegovega rojstva. Iz njegovega bogatega opusa bodo na ogled izbrane fotografije, ki prikazujejo ustanovitev Narodne vlade Slovenije in druga množična zborovanja v povojnem času. Dobrodošli!

Ne vrag, le sosed je mejak

Taboriščni odbor Ravensbrück pri ZZB za vrednote NOB Slovenije tudi letos pripravlja srečanje nekdanjih internirank in internirancev, političnih zapornic in zapornikov nekdanjih nacifašističnih taborišč in zaporov ter ukrađenih otrok, njihovih svojcev in prijateljev. Srečanje bo od petka, 20. septembra, do ponedeljka, 23. septembra 2019, v hotelih Life Class v Portorožu pod častnim pokroviteljstvom in z nagovorom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja.

Osrednja slovesnost bo v **nedeljo, 22. septembra, ob 11. uri** v Kongresnem centru dvorane Colombo hotela Slovenija v Portorožu. Slavnostni govornik na tradicionalni prireditvi, ki bo letos potekala pod naslovom »Ne vrag, le sosed je mejak«, bo minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Peter J. Česnik. Prireditelj bomo povezali s 175. obletnico nastanka Prešernove Zdravljice in 75. obletnico njene ga ponatisa.

Cena polpenziona v dvoposteljni sobi je 51 evrov na dan. Namestitelj bo v hotelu Riviera in Slovenija. Prijave sprejemamo do vključno 13. septembra 2019 **pisno na naslov: ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, ali po telefonu, št. 01/434-44-45, gsm 051/392-120. E-naslov: info@zzb-nob.si**

Matjaž Špat

KULTURA

Dokumentarna razstava

Okupirana Ljubljana: mesto ob meji

V desnem atriju ljubljanske Mestne hiše je bila prejšnji mesec na ogled dokumentarna razstava Okupirana Ljubljana: mesto ob meji. Gre za del triletnega projekta, v katerem zgozdinarji in geografi s Filozofske fakultete v Ljubljani in Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU raziskujejo vseh 560 kilometrov okupacijskih meja iz druge svetovne vojne od Mure do Triglava.

Razstava je nastala v okviru raziskovalnega projekta »Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki v življenju slovenskega prebivalstva«. Pripravili so jo Božo Repe, Kornelija Ajlec, Bojan Balkovec, Rok Ciglič, Božidar Flajšman, Peter Mikša, Maja Vehar, Jure Tičar, Manca Volk Bahun in Matija Zorn.

Na odprtju sta vodja projekta dr. Božo Repe in ljubljanski podžupan Janez Koželj simbolično prerezala bodečo žico. Foto: Janez Alič

Razdeljeno slovensko ozemlje

Slovensko ozemlje so leta 1941 v času druge svetovne vojne okupirali in razdelili Nemci, Italijani, Madžari ter Hrvati. Razkosanje je vodilo v vzpostavitev štirih okupacijskih režimov ter meja med njimi. Mejni režim na mejah se je razlikoval, posledično pa tudi življenje ob njih. Nekatere meje so bile neprimerno bolj utrjene kot druge, saj so imele minska polja, žične pregrade, postojanke s strojnicami. Vse to je neizogibno povzročilo šte-

60.000 Slovencev v koncentracijskih taboriščih

Meje so globoko zarezale v vsakdanjik in ustaljene navade domačinov, kar je zlasti vidno iz prisilnih migracijskih gibanj in prehodov meje, ki so pospremile oblikovanje novih meja. Kar 58.522 Slovencev je pristalo v nemških in italijanskih koncentracijskih taboriščih, 688 v madžarskih ter okoli 400 v hrvaških. Dodatno je bilo v italijanski konfinaciji in na prisilnem delu okoli 20 000 Slovencev, kar 80 000 pa v različnih zaporih. Deportiranih je bilo 571 prekmurskih Judov, ki so bili večinoma umorjeni v taborišču Auschwitz. Nemcem je uspelo izgnati 63 000 Slovencev. Čez italijansko-nemško mejo je iz italijanske okupacijske cone v nemško zbežalo 17 000 ljudi. V italijansko okupacijsko cono pa je pribežal del tistih 10 000 posameznikov, ki so jih iz nemške okupacijske cone izgnali v NDH. Iz italijanske okupacijske cone so nato na izpraznjena slovenska ozemlja ob hrvaški meji preselili 17 000 kočevskih Nemcev.

vilne travme ter pretrgalo tradicionalne vzorce migracij, kmetovanja in trgovine. Domače prebivalstvo je občutek prizadetosti ohranilo in preneslo na mlajše generacije ter v kolektivni spomin.

Razdelitev osrednjega dela slovenskega ozemlja med Italijo in Nemčijo je imela za posledico tudi, da je Ljubljana, glavno mesto Slovence, postala obmejno oziroma razdeljeno mesto, saj je nova meja, ki je tekla po njenih severnih predmestjih, središče mesta ločila od njegovega zaledja.

Ljubljana obdana z bodečo žico

Italijani so Ljubljano februarja leta 1942 obdali z obročem bodeče žice (33 kilometrov) ter na strateških mestih zgradili betonske bunkerje, obrambne zidove in položaje za težko orožje, mesto pa so utrdili tudi od znotraj. Posledice dobro utrjenega, zastraženega in težko prehodnega žično-betonskega obroča so bile vidne v gospodarstvu, prometu, trgovini in tudi vsakdanjem življenju prebivalcev, ki so jim bile poleg nacionalnih kratene tudi temeljne človekove pravice in svoboščine. Žični obroč, ki je ostal do konca druge svetovne vojne v Evropi maja 1945, pa ni simboliziral zgolj zatiranja, ujetosti, represije in nasilja, temveč tudi potencialno zatočišče. Ljubljana v tem

kontekstu predstavlja fenomen, saj so se vanjo čez meje in skozi žični obroč zatekli begunci z drugih okupacijskih območij na Slovenskem. Nemci so zaradi varovanja meje v Ljubljani in okolici posekali gozd, porušili poslopja in izselili prebivalstvo. V Ljubljani so bili med Italijo in Nemčijo le trije mejni prehodi, dva v Šiški in eden na Ježici, tramvaj je ob strogem mejnem pregledu nekaj časa še vozil iz ene države v drugo, potem tega Nemci niso več dovolili. Zgradili so tudi obvozno železnico in cesto, ki sta povezovali njihovo ozemlje v Šiški z ozemljem na Ježici.

Opravili 150 intervjujev

Med raziskovanjem so strokovnjaki poleg posebnih tehnik, s katerimi so podatke s starih zemljevidov prenesli na nove, uporabili arhive iz več držav in opravili 150 intervjujev o življenju obmejnega prebivalstva, oblikovali pa so tudi zemljevid, ki ga sproti dopolnjujejo. Na njem ni mogoče videti le celotne okupacijske meje, ampak tudi fotografije, zgodbe, pričanja in videoposnetke o življenju ob meji. Z večplastnim načinom raziskave so odkrili veliko novega, kot so ostanki meja, bunkerjev, stražnih stolpov, žičnih ograj, pa stokilogramski mejni kamni pod Triglavom in koli ter bodeča žica nad Vrščem.

S. B.

Lahko noč, skrbi.

Triglav komplet

Združite
zavarovanja
cele družine
in prihranite
do 50 %.

O svojih zavarovanjih
ne razmišljate pogosto,
a z občutkom varnosti,
ki vam ga dajo, živite
vsak dan.

Vse bo v redu.

triglav

www.triglav.si

